

Nyvänsterdebatten i Clarté och Zenit 1966

År 1966 fördes i tidskrifterna *Clarté* och *Zenit* en diskussion som spelade en stor roll för den svenska maoismen. Debatten utgick från den 1966 publicerade boken [En ny vänster](#) (finns på marxistarkivet) som bestod av inlägg skrivna av Göran Therborn, Gunnar Olofsson, Lars-Ola Borglid och Rune Wiklund. Boken utsattes för hård kritik från ”marxist-leninisterna” i Clartéförbundet (främst representerade av Gunnar Bylin och Bo Gustavsson). Nedan har vi samlat de viktigaste bidragen i ”nyvänsterdebatten”.

Om man ska utdöma någon segrare i denna debatt, så var det ”marxist-leninisterna”. Orsaken till detta var tvåfaldig, dels helt enkelt att nyvänsterideologernas teorier var för utvecklade för att kunna erbjuda ett helgjutet revolutionärt alternativ, men givetvis spelade också den politiska ”konjunkturen” en stor, förmodligen avgörande roll (Vietnam-kriget och maoismen som vid denna tid fungerade som viktiga inspirationskällor för radikala människor). *En* konsekvens av debatten var bl a att maoisterna kunde konsolidera sin kontroll över Clartéförbundet, vilket hädanefter i praktiken fungerade som KFml:s ungdoms- eller studentförbund. En *annan* var att debatten påverkade utvecklingen i Vänsterns Ungdomsförbund (VUF) i maoistisk riktning.

För mer information om debattens betydelse, se artikelsamlingen [Om Kfml](#) (”Till frågan om KFml–SKP:s historia”) och antologin [Utanför systemet, vänstern i Sverige 1968-78](#).

Innehåll

Clarté 3/66: En ny reformism (Hans Isaksson, Gunnar Persson).....	1
Clarté 3/66: Människans frigörelse (Gunnar Bylin).....	4
Zenit 2-3/66: Lenins barnbarn och arvsynden (Gunnar Olofsson)	7
Clarté 4/66: Små klara himlabloss (Bo Gustavsson).....	9
Clarté 4/66: Den nya vänstern och holmbergianerna (Gunnar Olofsson).....	15
Clarté 4/66: Unghegelianismen gör come-back? (Gunnar Bylin).....	22
Zenit 4/66: Några kritiska kommentarer (Gunnar Bylin).....	24
Zenit 4/66: En kritisk replik till Bylin (Göran Therborn)	29
Clarté 5-6/66: Nyvänstern slår till (Bo Gustavsson)	35

Clarté 3/66: En ny reformism (Hans Isaksson, Gunnar Persson)

Genom ”*En ny vänster*” av Göran Therborn, Gunnar Olofsson, Lars- Ola Borglid och Rune Wiklund har den nya vänstergenren i Sverige fått sitt hittills i särklass tyngst vägande bidrag, efter översättningen av Gorz bok i höstas och C. H. Hermanssons vänsterknäck ”Vänsterns väg”¹ något senare. Det är som vanligt Temaserien, utan vars hjälp den svenska nyvänstern knappast skulle vara känd utanför de närmast inblandades krets, som påtagit sig den troligen mycket tacksamma uppgiften att publicera skriften.

Fenomenet ”den nya vänstern” såsom en produkt av socialdemokratins moraliska skeppsbrott och den västeuropeiska kommunismens impotens understrykes i inledningen, varvid Suez-konflikten, Algerietkriget och Aldermastonrörelsen anses ha bidragit genom att frigöra Västeuropas Intellektuella från det tänkande i det kalla krigets, kategorier som präglade dem under 50-talet. Den 20:e partikongressens avslöjanden tillsammans med Ungernkrisen och den hetskampanj mot de socialistiska staterna som den utnyttjades för, bidrog till att minska förtroendet för de kommunistiska partierna i Västeuropa och för den proletära internationalismen överhuvud. Resultatet blev att den nya vänstern kom att få prägeln av intellektuell proteströrelse på smal social bas, en atomiserad vänster, i stor utsträckning saknande det organisatoriska samband med arbetarrörelsens fackliga grenar som monopoliserats av socialdemokratiska och kommunistiska partier.

Den svenska grenen av denna bräckliga planta framstår som den kommer till synes i boken i mångt och mycket lik sina förebilder. Andan är Perry Andersons, Andre Gorz och, fast i mindre utsträckning, Ernest Mandels, vilket inte innebär att författarna avstår från att ge prov på ett respektingivande mått av nytänkande, och en analys som ställer dem högt över mängden av politiska kannstöpare i Sverige,

Det faktum att vi i Sverige f.n. upplever något av en marxrenässans avspeglas med all önskvärd tydlighet i boken. Det är givetvis främst Marx ungdomsskrifter som inspirerat sociologerna Therborn-Olofsson till ett flitigt exploaterande av alienations- och reifikationsbegreppen i analytiskt syfte, redan detta något av en pionjärinsats i den svenska socialistiska debatten, i synnerhet som de i motsats till Sven-Eric Liedman, som nyligen publicerade det första svenska urvalet av ungdomsskrifterna under titeln ”Människans frigörelse”, vanligen tycks ha begripit innebörden av begreppen.

Emellertid är det främst från nyare marxister som Lukacs och Gramsci man lånat delar av begreppsapparaten. Begreppet *hegemoni* vilket intar en central ställning som analytiskt redskap är ett lån från den italienske marxisten Antonio Gramsci, och avser att vid sidan av begreppet *politisk dominans* beskriva en aspekt av den makt som en social grupp utövar över en annan, eller med Therborns egen definition: ”Hegemonin är den ideologiska och moraliska makten, den intellektuella miljö inom vilken de politiska och andra samhälleliga besluten fattas ... Hegemonins karaktär avgör vilka frågor som överhuvudtaget kommer upp till diskussion och blir föremål för beslut, vilka alternativ som är ’realistiska’ och vilka som är ’utopiska’ eller ’extremistiska’.”

Det är kanske inte så väsentligt att här diskutera huruvida hegemonibegreppet, som Gramsci använder det, verkligen ger något utöver vad Marx själv åstadkom genom sin analys av sambandet grundvalar-överbyggnad i det mänskliga samhället, och inte heller huruvida Therborn använder begreppet i samma betydelse som Gramsci (vilken använde det i ett otal

---

¹ Finns på marxistarkivet: [C. H. Hermansson: Vänsterns väg](#)

betydelser) men vi ställer oss något tveksamma inför hans, sätt att applicera begreppet på den svenska samhällssituationen av idag:

”Arbetarklassen och arbetarrörelsen dominerar de politiska institutionerna men den borgerliga hegemonin ger ramen för maktutövningen.”

Denna definition av vår politiska situation dras med ett par grundläggande brister, som i väsentlig grad underminerar hela den imponerande tankebyggnad som författarna reser på densamma.

För det första. I sin analys av den svenska, arbetarrörelsens utveckling påvisar författarna ständigt bristen på hegemoniskt klassmedvetande, dvs. ett klassmedvetande som identifierar den egna klassens intressen med samhällets som helhet, hos de personer som stod i spetsen för den svenska arbetarrörelsen under hela dess formativa period. Detta sättes helt riktigt i samband med det faktum att arbetarrörelsen vid tiden fick erövrandet av den politiska dominansen (vi skall strax återkomma till detta begrepp) leddes av personer vilka inte hade sin egentliga hemvist i arbetarklassen, utan hade fått sitt politiska medvetande danat i organisationer såsom nykterhetsrörelsen, Kooperationen osv., dvs. organisationer som inte i första hand gick i bräschen för arbetarklassens intressen. Deras klassmedvetande inskränkte sig till en ”korporativ” variant, ett ”begränsat gruppmedvetande som inskränker sig till den egna gruppens eller klassens samhörighet och dess speciella intressen inom det givna samhällets ram”. Denna brist på revolutionära ambitioner hos Brantinggenerationen kom verksamt att bidra till att göra SAP till vad det i dag är, ett ”allmändemokratiskt löntagarparti”, inte ett socialistiskt parti.

Trots denna insikt blandar författarna i sin definition av den politiska situationen ihop de båda begreppen ”arbetarklass” och ”arbetarrörelse”. Om Gramscis hegemonibegrepp överhuvudtaget skall ha någon mening, måste det appliceras på *klasser* inte på organisationer. Det faktum att SAP håller sig inom ”den borgerliga hegemonins” ram vid sin maktutövning, behöver således bara innebära, att dess ledning i grunden *är* borgerlig, och inte att partiets politik skulle vara ett uttryck för en förborgerligad arbetarklass vilja.

För det andra. Ett misstag, som underlättar användningen av hegemonibegreppet, är den formaliserade uppfattning om begreppet ”politisk dominans” som man exponerar. Det faktum att arbetarrörelsen (vilken ju som nämnts inte behöver representera arbetarklassen) har flertal i regering och riksdag innebär inte att de därmed verkligen har den totala politiska makten. Någon vattentät indelning av den samhälleliga makten i en ekonomisk och politisk maktsfär låter sig givetvis inte göras, och genom sin definition undervärderar författarna den politiska signifikansen hos de beslut som fattas ute i ”näringslivet”, liksom det direkta inflytande monopolkapitalet har via sina experter i utredningsväsendet och via olika planeringsorgan, vilket inflytande inte gärna kan anses falla under definitionen för ”hegemoni”, såvida man inte vill tänja på begreppet till meningslöshet. Det kan följaktligen ifrågasättas huruvida det är meningsfullt att säga att arbetarrörelsen har den politiska dominansen i Sverige, och det är följaktligen långt mindre realistiskt att hävda att arbetarklassen skulle ha det.

Dessa invändningar avser inte att förkasta hegemonibegreppet som ett medel att analysera det svenska klassamhället utan blott att ange dess begränsningar. Det sätt varpå författarna använder begreppet, och den konsekvens som vidlåder deras resonemang gör den analys som de bygger på hegemonibegreppet mycket stimulerande och originell.

Särskilt i genomgången av de senaste årens moraldebatt exemplifieras den borgerliga hegemonins olika uppenbarelseformer. Gyllensten och hans trolöshetsmoral placeras elegant in i sitt rätta sammanhang, nämligen tillsammans med den tingstenska ”avideologiseringen”

som ett element i en ”nykonservatism”, m.a.o. ett försvar för status quo, i grunden riktat mot socialismen.

Även vårt rättsväsende beskrives utifrån hegemonibegreppet, och dess egenskap av ett instrument för klassförtrycket klarlägges.

Den ekonomiska ”planering” som f.n. sker i Sverige, bl.a. genom lokaliseringpolitiken, kreditpolitiken och de rent samordnande funktioner som fylls av ekonomiska planeringsrådet och andra mindre formella kontaktformer, brukar från officiellt socialdemokratiskt håll utmålas som socialistiska element i ekonomin. Therborn tar effektivt kål på dessa vanföreställningar i ett deskriptivt ekonomiskt kapitel. Det sätt på vilket storfinansens dragit nytta av den förda politiken för att stärka sitt grepp om ekonomin beläggs med odiskutabla fakta.

Det är först då man i samma kapitel kommer in på strategiska resonemang som invändningarna reser sig. I Gorz anda pläderar man för en socialistisk strategi, baserad på en tvåstegslösning. I en första etapp skall bl.a. ATP-medlen användas för att etablera ett ”autonom” socialistisk sektor, lokaliserad enligt strukturpolitiska intentioner, där relationerna anställda-företagsledning skall regleras enligt företagsdemokratiska principer. Den andra etappen skall innebära en generell företagsdemokratisk reform, där makten i företagen delas fifty-fifty mellan kapital och arbetare. Därefter följer kreditinstitutens och rustningsindustrins direkta socialisering och avskaffande av all kapitalägarmakt över företagen varvid kapitalägarna eventuellt kan lyfta ränta från sina investeringar enligt kinesiskt mönster.

Idén med en ”autonom” socialistisk sektor av ekonomin, som samtidigt skall utgöra ett försöksfält för företagsdemokrati, är knappast ny.

Dess förespråkare tar emellertid i allmänhet alltför lätt på de problem som sammanhänger med det faktum, att sådana företag såväl måste köpa råvaror som avyttra sina produkter inom den kapitalistiska sektorn av ekonomin, och det element av integration i kapitalismen som detta innebär. Det kan inte förnekas att ett sådan företagsetablerande kan ha ett egenvärde, men om det skall kunna fylla en funktion inom ramen för en socialistisk strategi fordras emellertid att det verkställs av personer som är införstådda med dess socialistiska målsättning. Det fordras följaktligen ett enormt tillskott av socialistiskt medvetande som inte lär falla från skyn, i all synnerhet inte i huvudet på våra företagsekonomer och tekniker. Det fordras inte minst ett socialistiskt medvetande hos de arbetare som deltar i förverkligandet av denna strategi, verksamma som de är i en liten socialistisk kuvös, där kapitalismen när som helst kan bryta av värmeledningen, omgivna av kapitalismens väldiga arsenal av propagandamedel, som när som helst kan mobiliseras för sitt verkliga syfte. I det här sammanhanget finns det anledning att peka på en annan brist i framställningen. Det är författarnas underlåtenhet att sätta in sin socialistiska strategi i ett globalt perspektiv, där den omedelbart skulle konfronteras med de problem för den västeuropeiska arbetarrörelsen som den pågående kapitalistiska integrationen i västvärlden innebär.

Den primära uppgiften för den ”socialistiska intelligentian”, vilken vi liksom Therborn tillmäter stor vikt, består inte i utarbetandet av sinnrika socialiseringsplaner. Sådana har alla det gemensamt att de förutsätter det socialistiska medvetande som endast skapas i en utdragen kamp för förverkligandet av socialistiska målsättningar av mera konkret och näraliggande natur. Ej heller kan skapandet av en socialistisk intelligentia som kan bjuda hela den borgerliga hegemonin spetsen ske utan en intim anknytning till arbetarrörelsen och de människor som skall bära det socialistiska uppbyggnadsarbetet. Den ”socialistiska intelligentians” uppgift, såsom vi ser den, blir i stället att 1) lyhört uppfånga de strömningar som under varje tidsperiod gör sig gällande inom arbetarklassen, att 2) på grundval av denna kännedom vinna insikt i såväl dess tillfälliga som permanenta situation, att 3) deltaga i formulerandet av

arbetarklassens krav inom ramen för en socialistisk helhetsstrategi, och att 4) inom arbetarrörelsen aktivt verka för att medvetandegöra och realisera dessa krav i en kompromisslös kamp mot kapitalismen. Den ”socialistiska intelligentian” i Therborns version sviker framför allt på punkterna 1) och 4) i vårt lilla schema.

Socialism och den socialistiska människan kan aldrig skapas genom administrativa påbud. De mål socialismen ställer framför sig kan i varje ögonblick aldrig vara andra än arbetarklassens egna, såsom de artikuleras av en intelligentia som verkar i intim kontakt med arbetarrörelsen och får sin ideologiska ryggrad genom den.

Det faktum att de synpunkter vi hittills lagt på ”en ny vänster” varit övervägande negativa, får på inga villkor undanskymmas, att denna bok troligen representerar toppen av vad som överhuvudtaget presterats inom den ideologiskt-politiska debatten under många år. Vad som oroar oss är huvudsakligen de drag av intellektualistisk sekterism som vi redovisat och som utgör ett dunkelt inslag i en lysande helhetsbild.

Ett annat oroande drag är den aningslösa lojalitetsförklaring författarna avlägger gentemot socialdemokratin, dvs. en politisk riktning med vilken hela boken i övrigt är en svidande vidräkning. Det verkar lindrigt sagt påklarat, ett reformistiskt ”quia absurdum” som ger en antydning om att den politiska klarsyn, som man i så många frågor visat sig mäktig, trots allt har sin begränsning.

Clarté 3/66: Människans frigörelse (Gunnar Bylin)

”Människans frigörelse” heter en nyligen utkommen sammanställning av Marx ungdomsskrifter, gjord av Sven-Eric Liedman. Med den har vi fått ett gott urval, men en knagglig översättning, av Marx tidigare produktion på svenska. Innan jag presenterar de olika kapitlen kan det vara lämpligt att kort ge bakgrunden till Marx arbeten under 1840-talet.

Marx hade efter sex års universitetsstudier i rättsvetenskap år 1841 promoverats till filosofie doktor i Jena. Han hade under studietiden tillhört den grupp av s.k. unghегelianer med Brunó Bauer i spetsen, som framför allt genom sin religionskritik kommit i konflikt med den officiella preussiska universitetsvärlden. I denna situation, när unghегelianerna hindrades av den preussiska ”professorsligan” från att framföra sina åsikter vid universiteten, kom den annars inte oppositionella Rheinische Zeitung i Köln genom olika omständigheter att bli forum för vänsterhegelianerna. Marx började medarbeta i den 1842 och blev redan efter ett par månader chefredaktör. Om denna tid skrev han själv sexton år senare, att efter studier i juridik, filosofi och historia ”kom jag som redaktör för Rheinische Zeitung för första gången i den kinkiga situationen att tvingas uttala mig om s.k. materiella intressen”. Han skrev artiklar om den rhenska lantdagens debatt om vedstólder, om förhållandena bland Moselbönderna, skyddstullar m.m. Från denna period, som blev inledningen till hans ekonomiska studier, finns i ”Människans frigörelse” den artikel återgiven som var Rheinische Zeitungs kommentar till ett förslag om ny skilsmässolag. Den var ett inlägg i den dåtida debatten och många partier är svåra att förstå då de är skrivna i polemik mot idéer, som den moderna läsaren inte känner. Men utredningen av förhållandet mellan det verkliga äktenskapet och äktenskapets väsen är betydande för det idealistiska arv som unghегelianerna aldrig befriade sig från, och som vid denna tid präglade Marx idéer.

Redan under redaktörstiden vid Rheinische Zeitung började Marx kritisera de ledande unghегelianernas uppfattning att världen kunde förändras genom kritiken av religionen. I ett brev till gruppen ”De Fria” i Berlin skrev han 1842 att man mer borde kritisera politiken än religionen ”för religionen, som i sig själv är innehållslös, lever inte av himlen men av jorden

och i och med upplösningen av den förvrängda verkligheten, vars teori den är, störtar religionen samman av sig själv”.

Marx fick vid Rheinische Zeitung som första redaktionella uppgift att bemöta en anklagelse om att en framfört kommunistiska idéer. Han hade då inte läst de franska socialisterna eller kommunisterna och han löste därför uppgiften genom att anklaga motståndaren, Allgemeine Zeitung i Augsburg, för kommunistiska böjelser. Marx tillstod tidigt att Rheinische Zeitung ännu inte hade någon uppfattning om kommunistiska idéerna, men att de skulle underkastas studium.

När Rheinische Zeitung i januari 1843 hotades med indragning för sin politiska linje beslöt Marx därför att lämna tidningen för att återuppta sina studier. Då Marx ”ultrademokratiska sinnelag stod fullständig motsättning till den preussiska statens princip”, som censurmyndigheterna i Berlin antecknat i sina akter om Marx, så fick han inte längre framföra sina åsikter i Preussen. Det brev till Arnold Ruge, som finns återgivet i ”Människans frigörelse”, är ifrån denna tid. Ruge hade accepterat att starta utgivningen av De tysk-franska årsböckerna” från Paris och det är inte att ta fel på Marx glädje över detta beslut. I brevet ger Marx sina synpunkter på målet med det förestående arbetet och det innehåller mycket som speglar hans stora beroende av unghегelianerna och framför allt Feuerbach. Unghегelianerna menade sig med intellektuell kritik av religionen och politiken kunna förändra världen och Marx såg enligt brevet enligt brevet även som sin uppgift att lämna bidrag till denna kritiska filosofi och ”reformera medvetandet”.

Feuerbach hade i sitt stora verk ”Kristendomens väsen” (1841) förklarat att religionen inte var något annat än en tänkt värld, skapad av människan som tillflyktsplats från bristerna i den verkliga världen, och att denna skenvärld kommit att behärska människorna. Marx anknyter till den feuerbachska uppfattningen och gör den till ett centralt tema i det kommande arbetet: ”Hela vårt mål kan inte bestå i något annat än att de politiska frågorna anpassas till formen för det mänskliga självmedvetandet.” Men han drar också andra slutsatser av Feuerbachs påvisande av att de materiella förhållandena ligger till grund för idéerna, och i sitt brev till Ruge skriver han att uppgiften nu blir att beskriva de verkliga samhällsförhållandena, ”det rör sig om en *redogörelse* och ingenting mer”. Det var denne ”redogörelse” som ledde till att Marx senare kunde nå ut över de begränsningar som häftade vid unghегelianernas och Feuerbachs teorier.

I oktober 1843 flyttade han till Paris och i februari 1844 kom det första, och enda, numret av ”De tyskfranska årsböckerna”. Av Marx två bidrag ”Om judefrågan” och ”Inledning till kritik av den hegelska rättsfilosofin”, finns det förra återgivet i ”Människan: frigörelse”. Det är en recension av två böcker av Bruno Bauer, där Bauer hade behandlat frågorna om judarnas medborgerliga ställning och hur de skulle kunna befria sig från sin religion ur religionskritisk synvinkel. I Marx artikel vidgar sig observationsfältet och ämnet blir till utgångspunkt för en allmän utredning om förhållandet mellan politik och mänsklig frigörelse. Med politisk frigörelse avsåg Marx det feodala systemets krossande, som det t.ex. skett i Frankrike eller de förhållanden som etablerats i de nordamerikanska staterna. I Nordamerika fanns varken någon stats- eller ens privilegierad religion men ändå livlig religiös verksamhet. Alltså, slöt Marx, så är den frigörelsen inte lika med den mänskliga frigörelsen, ty förekomsten av religion tider på brister i det mänskliga samhället. Begränsningen i den politiska frigörelsen är, menade Marx, att staten kan frigöra sig från religionen utan att människorna gör det. Endast människan som medborgare i den politiska staten hade blivit fri, medan människan som samhällsmedlem fortfarande var fången i religiösa fördomar, och medborgaren stod därför i konflikt med samhällsmedlemmen, den levande individen. Marx slöt av detta resonemang att judefrågan kan härledas ur ”den världsliga motsättningen mellan den politiska staten och det borgerliga samhället”.

(Med "die bürgerliche Gesellschaft" avsåg Marx här det existerande, det verkliga samhället över huvud taget och inte borgerlig i betydelsen borgarklassens samhälle. För en nutida läsare är det naturligt att förstå borgerlig i den senare betydelsen och betydelseskilnaden borde ha påpekats av översättaren, eftersom den är mycket viktig.)

Den verkliga mänskliga frigörelsen fordrar därför ett nytt samhälle där "den verkliga individuella människan är ett med den abstrakte medborgaren" och "i sina individuella förhållanden blir en samhällsvarelse". Man kan säga "Om judefrågan" att där framträder en samlad och bred kritik av det bestående samhället, men kritiken saknar som ovan antytts ännu konkretion, även om Marx pekar på de sociala förhållandenas, det borgerliga samhällets betydelse för den mänskliga frigörelsen.

Under tiden vid Rheinische Zeitung väcktes Marx intresse för ekonomi och ett tidigt resultat av hans ekonomiska studier är de s.k. "Ekonomiskt-filosofiska manuskripten av år 1844". Titeln är satt av institutet för marxism-leninism i Moskva, som tryckte manuskripten för första gången 1932. Av dessa "Parismanuskript", som de även kallas, finns åtta avsnitt översatta i "Människans frigörelse". Det mest kända, och det som man vanligen menar med Marx ungdomsverk, är kapitlet om "entfremdete Arbeit", arbetet som alienation som det heter i den svenska översättningen. Här utvecklar Marx de teorier om entfremdung och lönarbete och privategendom som aktualiserats nu drygt hundra år senare i den s.k. alienationsdebatt som uppstått i Europa och USA. Jag tänker inte gå in på "die entfremdete Arbeit" eftersom just det kapitlet redan gjorts känt och det inte finns plats för någon mer utförlig behandling i denna framställning av detta omdiskuterade kapitel.

I stället skulle jag vilja rikta uppmärksamheten på de två följande kapitlen, "Tesar om Feuerbach" och "*Den tyska ideologin*". Mig veterligt är det första gången som "*Den tyska ideologin*" publiceras på svenska. Det är en glädjande tilldragelse eftersom den utan tvivel är Marx mest framstående ungdomsverk. Den skrevs 1845-46 av Marx och Engels gemensamt och i den finner man för första gången en mer sammanhängande framställning av den dialektiska materialismen. Genom de tidvis mycket hårda filosofiska striderna hade Marx och Engels vid denna tid utvecklat en materialistisk teori i opposition mot såväl Hegels som unghегelianernas teorier. Men i motsats till Feuerbach hade de inte förkastat dialektiken hos Hegel, utan de befriade den från Hegels idealism och förenade den med den materialistiska grundåskådningen.

Marx var, som tidigare nämnts, under en tid mycket influerad av Feuerbach. Innan han lämnade Preussen på hösten 1843 och reste till Paris gjorde han flera försök att få Feuerbach som medarbetare i de tysk-franska årsböckerna, 1845, två år efteråt, hade Marx insett begränsningarna i Feuerbachs teorier och de elva teserna utgör i sin lapidariska form en fullständig uppgörelse med hela den feuerbachska, mekaniska materialismen. "Filosoferna har bara *tolkat* världen på en rad olika sätt, men, det gäller att *förändra den*", lyder den kända elfte tesen. Den kan stå som motto för Marx och Envis fortsatta teoretiska arbete, att utforska lagarna för det mänskliga samhällets utveckling så att människan kan gripa in och förändra det.

I "*Den tyska ideologin*" utvecklas kritiken mot Hegel, unghегelianerna och Feuerbach mera utförligt och därtill redogör Marx och Engels för arbetsdelningens uppkomst och utveckling i det mänskliga samhället och lägger därmed en konkret grund för Marx tidigare arbeten om entfremdung. De visar hur alienationen – "för att nu fortsätta att tala så att filosoferna förstår" som de skriver om detta uttryck i "*Den tyska ideologin*" – uppstått genom att samhället genom arbetsdelningen delats i klasser där en behärskar de andra. I detta samhälle framstår "den mångfaldigade produktionskraft, som uppstår ur det samarbete mellan individerna som blivit

nödvändigt genom arbetsdelningen inte som individernas egen samfälliga makt utan som ett främmande, utanför dem stående tvång”.

I ”*Den tyska ideologin*” återförs alienationsfenomenet till en social verklighet, till arbetsdelningen och kampen mellan klasserna och ”*Den tyska ideologin*” är utan tvivel det mest betydande av Marx verk om alienationen. Borgerliga filosofer, t.ex. Langslet i sin ”Karl Marx og menneskets fremmedgjørelse”, tar inte upp ”*Den tyska ideologin*” till behandling utan dröjer vid Marx produktion före 1845. Detta är säkert ingen tillfällig het, för efter 1845 såg Marx allena= donen i ett större socialt sammanhang och visade att proletariatet kamp för att störta borgarklassen var den enda vägen för människans frigörelse. Eller för att uttrycka det med Kommunistiska Manifestets ord; ”I kallet för det gamla borgerliga samhället med dess klasser och klassmotsättningar framträder en sammanslutning, vari envars fria utveckling är förutsättningen för allas fria utveckling.”

Nu, drygt hundra år efteråt, vet vi att detta inte sker automatiskt i och med att arbetarklassen erövrar statsmakten, utan klasskampen fortsätter i andra former i det socialistiska samhället och det gäller att läsa motsättningarna mellan olika sociala grupper i det socialistiska samhället på rätt sätt. De teoretiska bidragen till hur kampen för människans frigörelse skall föras i det socialistiska samhället har egentligen inte kommit förrän under 1950-talet med Mao Tse-tungs analys av motsättningarna inom det arbetande folket, mellan bönder och arbetare, mellan stad och land, mellan intellektuella och manuellt arbetande osv.

Men det är en annan historia.

Zenit 2-3/66: Lenins barnbarn och arvsynden (Gunnar Olofsson)

Det finns i dagens läge två strategier för socialismens genomförande i Sverige, som båda är i svang och som har ett visst gehör i radikala kretsar. Ytterligare gemensamt för de bägge är, att båda leder in i en återvändsgränd (i bästa fall). Eftersom vi anser dessa till sina konsekvenser skadliga för vänsterns framtida handling och läge, ska vi här kort skärskåda vissa av deras förutsättningar och premisser.

Den första strategins företrädare ser som sin främsta politiska uppgift att påverka de politiska beslutsfattarna genom att framlägga rationella, helst vetenskapligt baserade argument för sina ”policies”. Antingen litar man till den inneboende rationaliteten och den egentliga goda viljan hos de politiska makthavarna (en handlingsideologi som finns hos bl.a. vissa fredsforskare), eller också söker man utnyttja sin expertposition med dess förmenta objektivitet för att påverka politiken i s.a.s. rätt riktning. Tron på att framvisandet av rationella handlingsalternativ i och för sig skulle kunna påverka politiken är onekligen naiv. Denna strategi får en anstrykning av rimlighet först när dess förslag och propåer medvetet stöds och politiskt utnyttjas av en medveten och folkligt baserad organisation och opinion – däremot inte när förslagsställarna endast nöjer sig med att deras förslag skapar mer eller mindre slumpmässiga och tillfälliga ad hoc-opinioner. Att helt överlåta distributionen av sina idéer till det etablerade systemets diffusionsapparat är ofta detsamma som att begrava dem, alltid att avsvära sig kontrollen över dess effekter. Denna strategi bär i båda sina uppenbarelsereformer drag av myglande och stötande bakom kulisserna, korridordiplomati och skymundanpåtryckningar – dess vänsterinkarnation är fullt följdriktigt *den röde men gråe eminensen*.

Den andra gruppens företrädare är våra folkhemsrevolutionärer, främst och bäst företrädna av den s.k. nyrevolutionära strömningen inom kommunistpartiet (KP) men också av folk och grupper runtomkring, över, under och bakom denna. Vi kunna lämpligen benämna dessa *Lenins barnbarn*. Den politiska strategi, som där förespråkas, är densamma som åtminstone

formellt var giltig för det svenska KP under större delen av dess existens. Att den väpnade revolutionens väg har fått förnyad aktualitet får väl främst tillskrivas det kinesiska exemplet, revolutionerna på Cuba och i Algeriet, erfarenheterna från Vietnam. Principdiskussionen om denna strategis tillämpbarhet på svenska förhållanden finns det här ingen anledning att åter ta upp (se Gorz).

Men det intressanta för oss är inte att konstatera att utan att söka en förklaring till *varför* denna politiska strategi nu i tredje generationen har uppstått från de döda. En preliminär förklaring skulle bl.a. rymma följande:

1. Tomas Gerholm gisslar i *Clarté* 2/66 effektivt de svenska kommunisternas respektabilitetssträvan – en strävan som är obegriplig för den, som inte varit (eller är) kommunist, men som förvisso är en förståelig reaktion hos de länge pariasmärkta. Det finns emellertid hos Lenins barnbarn en längtan och strävan vars riktning är den omvända till den ovan skissade – en längtan tillbaka till den onda tid då det verkligen var ute att vara kommunist (eller socialrevolutionär i största allmänhet). Det förefaller finnas en skräck för respektabiliteten som sådan (hårddragningen erkännes). Den har sin grund i ett medvetande om det borgerliga samhällets enorma arsenal av integrationsmekanismer – men är inte steget (tillbaka) till den borgerliga respektabiliteten lättare att ta för den som låst sig i bitter protest, än för dem som söker artikulera denna protest i målinriktat politiskt handlande? En hård kärna kan kanske leva hela sitt politiska liv på bröd, vatten, frustration och revolutionär entusiasm – men inte de övriga (dvs de flesta).

2. I bedömningen av den koloniala frigörelseprocessen som ”vår tids mest genomgripande sociala skeende” finns inget avvikande att andra. Men vi skulle ändå vilja våga påståendet, att den inriktning som Lenins barnbarn har på den koloniala frigörelseprocessen och ofta *sådan*, till åtminstone en liten del visar på en bristande insikt om det sociala systemets natur. Vår kamp och vår insats för de nationella befrielseströrelserna har, för att uttrycka det rätt, inte sin största betydelse för dem utan för oss. Deras kamp gör det möjligt för oss att väcka och engagera människors sociala medvetande, att knyta samman deras upprördhet inför vad som sker i Sydafrika och Vietnam med de krafter som gör dem till främlingar i sitt eget samhälle, att knyta samman de olika formerna för hela denna kamp - kampen mot den gemensamma fienden. Vad de väntar av oss är, att vi ska försvaga kapitalismen på hemmaplan – vår effektivaste insats mot den imperialism, som håller dem kvar i ofrihet och förtryck.

Hur kan vi göra vår största insats för låt oss säga FNL genom att verka i Sverige i stället för att, säg, gå ut som frivilliga? Därför att vi här, vare sig vi vill eller inte, är invuxna i ett socialt nät, där våra handlingar och opinioner berör många andra människor och där den sociala närheten gör, att de inte helt kan tystas ned eller bortses ifrån. Våra insatser för FNL har sitt största värde för FNL inte direkt men indirekt genom att de verkar försvagande för USA (i åtminstone någon ringa mån). Det är förståelsen för denna dialektik mellan vår inhemska politiska situation och den tredje världens frigörelsekamp som saknas hos de mera oskuldsfulla bland Lenins barnbarn (naturligtvis inte för den hårda SKP-kärnan) och som gör överflyttandet av den antikoloniala strategin till Sverige till ett misstag – ett i längden desillusionerande misstag.

3. Lenins barnbarn har i farfars/ morfars efterföljd ofta en förenklad och förgrovd uppfattning om *maktens natur* i ett samhälle av svensk typ. Vad det gäller är ju inte bara att knipa statsapparaten – ty den egentliga makten i ett samhälle av vår typ är utskiktad på så många plan och olika nivåer, att vi inte kan inrikta våra aktiviteter på enbart det snävt politiska planet för att skapa betingelserna för det socialistiska samhället. Detta berör den gramscianska kärnfrågan om hegemonins natur i samhället och i samband härmed frågan om politikens (snävt uppfattad) autonomitet i förhållande till övriga samhällsinstitutioner. Om alltså vi till

en del är delaktiga av den svenska arvsyndens ”att aldrig slutgiltigt göra upp med den liberala jargongen” så är vi dock inte belastade med Lenins barnbarns arvsynd – den endimensionella uppfattningen av politikens natur, och den därtill avpassade strategin, revolutionen.

Clarté 4/66: Små klara himlabloss (Bo Gustavsson)

”I himlen blåa rullgardin de klippa fönster ut. Där sitta de sen allihop och leka glatt tittut. De sätta ut i fönstren små klara himlabloss. Det är alla stjärnor små som lysa över oss.”

Boken ”*En ny vänster*” är författad av tre socialdemokratiska intellektuella plus en medförfattare utan inregistrerat varumärke: Göran Therborn, Lars-Ola Borglid, Gunnar Olofsson och Rune Wiklund. Till sitt väsen är därför boken ett stycke socialdemokratisk självkritik. Trots att självkritiken *praktiskt-politiskt* väl ryms inom ramen för en reformerad – men inte revolutionär – socialdemokrati, är den ändå på en del punkter så hänsynslös – och det gäller framför allt författarnas attityd till både monopolkapitalet och dess socialdemokratiska betjänare – att den spränger den socialdemokratiska ramen. Det sistnämnda är bokens goda sida, och lika felaktigt som det vore att blunda för dess utopiskt-reformistiska tendens, lika felaktigt vore det att dölja dess utvecklingsbara element. Eftersom de goda föresatserna tyvärr inte betyder lika mycket i politiken som de praktiska ställningstagandena och förslagen, måste vi emellertid lägga tonvikten på de sistnämnda, när vi försöker värdera ”*En ny vänster*” som en helhet.

En kritisk granskning är på sin plats: först när man undersökt vad som skiljer, kan man veta vad som enar. Inte minst författarnas egna deklARATIONER i början av boken föranleder en kritisk attityd. Visserligen säger Therborn i förordet, att deras nya vänster framför allt är ”ett sätt att tänka och handla”, men detta tänkande och handlande uppfattar författarna ”ur en socialdemokratisk synvinkel”. De ställer som sin uppgift att ”självständigt i sitt eget parti framskapa ett socialistiskt medvetande och en socialistisk praxis”. Denna nya vänster syftar med andra ord till att inifrån göra om socialdemokratin från ett borgerligt till ett socialistiskt arbetarparti. Det är långtifrån någon oväsentlig uppgift. Men kan det vara huvudvägen i kampen för ett socialistiskt Sverige?

Antikommunism

Innan vi försöker besvara frågan och de följdfrågor som den föranleder bör ett par andra drag hos ”*En ny vänster*” noteras. För det förste, utmärks de inledande avsnitten av en viss *gnetig antikommunism*. Det är ett gemensamt drag för den nya vänstern som Therborn representerar och dess engelska motsvarighet och inspirationskälla: kretsen kring ”New Left Review”. Den sistnämnda uppstod i omedelbar anslutning till kontrarevolutionen i Ungern hösten 1956. När socialismen genomgick en svår kris och den av USA ledda HELIGA NATOALLIANSEN stod i begrepp att restaurera en fascistisk regim i Ungern, mitt inne i det socialistiska lägret, började kommunistiska intellektuella världen över att sno som vindflöjlar i häftig storm, Bl.a. i England betygade några sin politiska lojalitet och proletära internationalism genom att gå ur kommunistiska partiet och offentliggöra sina samvetskval i antikommunistisk press. Två av dessa adelsanarkister, K. P. Thompson och John Saville, grundade tidskriften ”The Universities Left Review”, som sedermera utvecklades till ”New Left Review”. Många av protestanterna kanske de flesta – var säkert besjälad av lika ädla personliga motiv som vissa av de ungerska intellektuella, sona knäppte av den ungerska kontrarevolutionen. Men i revolutionära tider, när historiens lokomotiv går för full fart, frågar ingen efter motiv och syften: övermäktiga sociala krafter, som antingen är progressiva eller reaktionära förvandlar de viljande och handlande människorna till aktörer för vilka rollhäftena redan är utskrivna. Med sin yrkesmässigt betingade läggning för abstraktioner samlade sig dessa intellektuella

kring parollen ”ren demokrati” – utan att märka, att just denna paroll under de senaste 109-150 årens revolutionshistoria undantagslöst tjänat som politisk murbräcka för de allra svartaste reaktionärerna under revolutionens avgörande ögonblick. Så också i Ungern hösten 1956 och samma logik gjorde sig i andra former gällande i de länder som nåddes av den ungerska kontrarevolutionens svallvågor, Sverige inräknat. Dra nya vänster i England, som tjänat som viktig inspirationskälla för Therborn m.fl., uppstod således i ett avgjort anti-kommunistiskt sammanhang och denna tendens har i varje fall delvis släpat med också i fortsättningen.

Den antikommunistiska bockfoten sticker också fram hos Therborn m.fl., om än mer i uttryckssätten än sakligt, Efterrapande Åke Sparring omnämner Therborn-kommunistiska partiet som ”Kominterns gamla ’ölklubb’”. Leninismens seger världen över blir hos Therborn ”leninismens totala fiasko”, Kommunismen betecknar han som ”ett misslyckande i alla avseenden” (vilket däremot socialdemokratien inte skulle vara; den har bara misslyckats ”socialistiskt”!) Trots uttalad förkärlek för den småborgerligt-reformistiska falangen inom SKP, hoppas Therborn att SAP och inte SKP skall realisera programmet i ”*En ny vänster*”. Denna gnetiga anti-kommunismen är naturligtvis småborgerlig till sin karaktär och är inte alldeles ovanlig inom socialdemokratien, särskilt bland intellektuella: i fraseologin rödare än rosen, men när det kommer till praktiska ställningstaganden – då är det slut med radikalismen och man är fan så rädd för att bli stämplad som kommunist, dvs. revolutionär som menar allvar, och betygar ivrigt sin antikommunism. Detta inger föga förtroende.

Snäv intellektualism

En stor och avgörande svaghet hos ”*En ny vänster*” är också dess snävt intellektuella karaktär. Det är – som också skall framgå av det följande – faktiskt fråga om en bok skriven av intellektuella för intellektuella. Även det draget har ”*En ny vänster*” gemensam med sin engelska förebild. Dessutom tar sig denna snäva intellektualism också uttryck, som på det allvarligaste måste skada själva budskapet. Det visar sig framför allt i den fruktansvärt pretentiösa och ibland rent av monstruösa Eller vad sägs om följande smakprov?

”Frånvaron av uppenbara pre- och paleokapitalistiska anakronismer i den förhärskande borgerliga ideologin har i hög grad underlättat den här utvecklingen.” – ”Med en universell teori blir vänsterns politik universell.” – ”En horisontell bredd och ett radikalt djup är dock inte tillräckligt.” – ”Dess sociala prägel är en ’elitistisk’ individualism inom en status-quo-bevarande ram, inriktad på en smidig men auktoritär manipulation av de mindre begåvade massorna.” (Denna mening har författaren tydligen funnit alldeles oemotståndlig, ty han upprepar den ordagrant på följande sida.) – ”Klassamhället är totaliseringen av människan som främling.” – ”Reduktionismen leder det borgerliga tänkandet på en del politiska och moraliska vägar.”

Skriver man på det viset, så isolerar man sig själv från allt verkligt inflytande. Tyvärr är det mycket i ”*En ny vänster*” som tyder på att denna sekteristiska position är självvald, så att författarna t.o.m. vill göra en dygd av sin akademiska begränsning. Det kommer inte bara till uttryck i själva analysen – varvid t.o.m. en företeelse som socialdemokratins småborgerliga reformism tolkas som ett utslag av intellektuell torftighet! – utan också i de programmatiska proklamationerna.

Sisyphosarbete

Ur den synpunkten är det förståeligt, om Therborn m.fl. avser, att förverkliga sitt program genom förändring av socialdemokratiska partiet inifrån. Förståeligt – men utopiskt och därför också reaktionärt. Redan för ett halvsekel sedan visade Lenin – och bekräftade historien empiriskt – att socialdemokratien som borgerligt-reformistisk rörelse, riktning och tendens inte kunde revolutioneras inifrån. Den fyllde en bestämd historisk funktion i ett bestämt

utvecklingsstadium av kapitalismen – imperialismen – och kunde förändras endast genom att ”ett delar sig i två”, dvs. genom splittring, sprängning. Det inträffade också världen över åren efter första världskriget, när nya revolutionära partier – de kommunistiska – reorganiserades inom ramen för den nya III:e Internationalen. Sedan dess har socialdemokratins förborgerligande endast tilltagit. Förkalkningen av organismen är oåterkallelig. Socialdemokratien kan revolutioneras endast genom upplösning av och avsondring från den gamla organismen, som genom hela sin struktur och sitt funktionssätt är helt oanvändbar för socialistiskt-revolutionära syften. Om man inte klargör detta utan t.o.m. sprider illusioner om motsatsen, så förhindrar man arbetarklassens frammarsch i det här landet. Ty följden blir ju inte bara, att Therborn m.fl. fortsätter sitt Sisyphosarbete inom SAP. De kan också dra med sig andra i samma meningslösa arbete och tillsammans sätter de genom sin närvaro i partiet ett vänsterpolitiskt flugpapper i händerna på sina motståndare – de högersocialdemokratiska ledarna. Detta konstaterande innebär naturligtvis inte, att gott folk inte måste arbeta också inom SAP. Tvärtom är det ytterst nödvändigt. Men då måste de veta vad de arbetar för och vilka perspektiv och resultat deras arbete har, ty klarhet i dessa frågor är naturligtvis nödvändig för arbetets inriktning och uppläggning.

Vem har makten?

”En ny vänster” tyder inte på att Therborn m.fl. i varje fall ännu har kommit fram till den slutsatsen. Faktiskt vilar hela analysen på ett grundläggande reformistiskt antagande, som emellertid är grundfalskt, nämligen att det socialdemokratiska regeringsinnehavet betyder att arbetarklassen innehar den politiska makten. Ur detta grundläggande antagande flyter allt det övriga i den nya vänsterns förkunnelse: huvudvikten på ideologisk kritik i stället för erövring av makten, införande av socialism genom reformering av den ekonomiska strukturen i stället för genom en hela samhället omfattande social revolution, propaganda inom ramen för det socialdemokratiska partiet i stället för organisatorisk nydaning på revolutionär basis osv. osv.

Enligt Therborn förhåller det sig så, att ”arbetarklassen och arbetarrörelsen dominerar de politiska institutionerna” i dagens Sverige (s. 20). Vad han faktiskt menar är konkret, att existensen av en socialdemokratisk regering och en socialdemokratisk majoritet i riksdagen innebär, att arbetarklassen har den politiska makten. Men det ena följer inte av det andra. Det faktum att socialdemokratien sitter i regeringsställning sedan mer än trettio år tack vare en majoritet av arbetarröster i de allmänna valen betyder inte, att arbetarklassen har den politiska makten, ”dominerar de politiska institutionerna” som Therborn säger. Som bekant prövar man puddingen genom att äta den. Om det vore så, att arbetarklassen faktiskt innehar den politiska makten, så skulle ju detta på något sätt också prägla den förda politiken, så att denna väsentligen gynnade arbetarklassen. Men som Therborn själv visar, är motsatsen fallet: järnlikheten har blivit mindre, konsumenternas inflytande har också minskat, kapitalkoncentrationen har tilltagit och den härskande klassens rekryteringsbas har blivit allt trängre och exklusivare, dvs den faktiska utvecklingen och den förda politiken har framför allt gynnat monopolkapitalet. Den enkla förklaringen är, att monopolkapitalisterna utgör den härskande klassen i det nutida svenska samhället. *De härskar på grundval av sitt monopol på de avgörande produktionsmedlen och naturtillgångarna och genom den därur framspringande politiska makten och kontrollen över statsapparat, institutioner och opinionsbildning.* I riksdag och regering *utövas* denna av ett toppskikt av politiker, som rekryteras från det borgerligt-reformistiska masspartiet, SAP:s alltigenom borgerliga överskikt, vilket tack vare sitt samarbete med monopolkapitalet och sitt grepp över den byråkratiserade partiapparaten bestämmer partiets politik. Vad Therborn glömmer är, att den politiska makten i grund och botten inte bestäms vare sig av det ena eller det andra partiets beteckning eller ens av regeringens och parlamentets sociala rekrytering utan *av den ekonomiskt härskande klassens*

behov. Det enda objektiva kriterium som finns för att bestämma vilken klass som är politiskt härskande är klasskaraktären hos den politik som regering och riksdag för, dvs. om den väsentligen gynnar arbetarklassen eller monopolkapitalet. Nu visar Therborn själv alldeles utmärkt, att den förda politiken är en monopolkapitalets politik. Men därmed är också bevisat, att monopolkapitalisterna behärskar politiken. Ty om arbetarklassen behärskade politiken, då skulle den ju ha förhindrat att den mot dess direkta intressen riktade politiken genomförs. Ur monopolkapitalets synpunkt är det naturligtvis mer eller mindre likgiltigt vilka personer som exekverar dess politik i riksdag och regering, precis som det är likgiltigt vilka statstjänstemän som exekverar dess politik i departement, centrala ämbetsverk, domstolar, militär och poliskår. Huvudsaken är att politiken exekveras och att den exekveras på ett sådant sätt att monopolkapitalets grundläggande intressen å ena sidan inte träds för nära och å andra sidan långsiktigt tryggas. Denna uppgift kan i dagens Sverige endast en politisk organisation genomföra, nämligen SAP. Övriga partier saknar den nödvändiga massbasen, vilket f.ö. återspeglas i de förtvivlade försöken att åstadkomma en "mittensamling", eftersom en massbasis på grundval av medelklassväljare naturligtvis vore ännu förmånligare. (Hur förmånligt existensen av två stora men organisatoriskt skilda valmaskiner är för monopolkapitalet visar både de amerikanska och de engelska erfarenheterna.) Av det följer också, att det svenska monopolkapitalet kommer att försättas i ett krisläge den dag som SAP inte längre kan exekvera dess politik.

Trolleri med hegemoni

Frågan om vilken klass som är den politiskt härskande är långtifrån någon akademisk fråga. Den är av omedelbar praktisk-politisk betydelse. Bara genom att fastställa vilken klass som är politiskt härskande kan vi avgöra mot vilken klass den politiska kampen skall föras. Om den politiska makten innehas av monopolkapitalet och makten utövas av SAP-ledningen, så vet vi, att den politiska kampen måste riktas mot monopolkapitalet och mot SAP-ledningen. Men hur ställer sig problemet om man som Therborn påstår, att arbetarklassen redan "dominerar de politiska institutionerna"? Ja då behöver inte makten erövrats, den är redan erövrad, nämligen genom deltagandet i de allmänna valen, besättandet av riksdagsmandat och erövringen av regeringstaburetter. Det enda problem som uppstår blir i så fall/ att *utnyttja den redan innehavda makten*, antingen så att ett annat parti tilldelar sig rollen av "vänlig pådrivare" eller att pådrivarna uppträder inom SAP och där försöker övertala de ledande partikamraterna att bedriva en "socialistisk" politik. Den förstnämnda linjen företräddes på sin tid av Hilding Hagberg och företrädes nu av C. H. Hermansson, den senare linjen representeras av – Göran Therborn. I grunden är det fråga om samma politiska konception och samma andas barn. Men vad dessa herrar glömmat är, att monopolkapitalets makt grundas på penningens makt och att penningen väger tyngre än röstsedeln: i och med att kapitalet upprättat sitt herravälde förmår *inga som helst* personella förändringar i parlament och på regeringstaburetter rubba denna fast grundade makt, som tränger in och dominerar samhället i alla dess förgreningar, direkt eller indirekt, genom öppet eller tyst samförstånd. Denna makt kan bara brytas, knäckas, störtas, krossas, och den uppgiften kan återigen inte lösas genom övertalning av intresserade eller ointresserade partibyråkrater. Den kan endast lösas av de arbetande massorna, när dessa kommit i rörelse för sina intressen och befinner sig under ledning av ett erfaret, fast sammansvetsat och revolutionärt parti av marxistisk-leninistisk typ.

Övertalning?

Men för Therborn m.fl. existerar inte den uppgiften. Tvärtom avvisas den som vi strax skall se uttryckligen. Enligt Therborn innehar arbetarklassen redan den politiska makten. För att förklara den besvärande omständigheten, att arbetarklassen under dessa drygt 30 år inte

utnyttjat makten i sitt utan i monopolkapitalets intresse, måste han visa att arbetarklassen inte har den rätta subjektiva viljan, insikten och medvetandet för att utnyttja den innehavda makten. Visserligen påpekar han själv med hänvisning till sociologiska undersökningar, att det finns ”en bred socialistisk underströmning (ja det står faktiskt så) levande inom den svenska arbetarklassen”, men denna insikt får inga större konsekvenser för hans uppfattning. Lösningen trollas fram lika gesvint som någonsin kaninen ur illusionistens hatt. Förklaringen är DEN BORGERLIGA HEGEMONIN, vilket är uttytt: ”den intellektuella miljö inom vilken de politiska och andra samhällsliga beslut fattas”. Där har arbetarklassens huvud som skall bekämpas! O, arma arbetarklass som i snart ett sekel har bekämpat kapitalister och storfinans, din ökenvandring närmar sitt slut! Längre har du följt villsamma vägar och letts av falska mål! Fienden bär du – inom dig själv! Dig söve smickrets röst, hör sanningens en gång:

”Vår uppgift är framför allt ideologisk och teoretisk – vad vi framför allt har att bekämpa är en kulturell-ideologisk maktstruktur, den borgerliga hegemonin ... Avgörande är den rationella dialektiska medvetenheten ... Förödande kritik, parad med konkreta förslag, effektivt framförda i dagspressen, är vad som behövs ... Det är den kulturella miljön, hegemonin, som ytterst ligger till grund för vårt handlande ... Det är på den ideologiska och moraliska makten, hegemonin, som intresset ska inriktas, inte hegemonins verkställande organ, som partier och storfinans ... Låglöne kampen är i mycket stor utsträckning en medvetenhetsprocess ... Med en högre grad av socialistiskt medvetande kan även konservativa punktsocialiseringar så småningom bli mer betydelsefulla ... Den fundamentala makt som vänstern primärt har att bekämpa är inte de borgerliga partierna eller ‘storfinansens’ utan den ofantliga mossvegetation av förvridna och hämmade verklighetsuppfattningar, attityder, idéer och förhoppningar som omger oss, klibbar sig fast vid oss, växer in i oss och formar oss från vaggan till graven. Det är på den som kapitalismens fortvaro vilar och inte på någon ekonomisk naturnödvändighet, på politiskt eller ekonomiskt våld eller på några ledares svek.”

Vi bör alltså börja med människornas sinnen, och skall vi vara ärliga och vill gå till botten med saken så bör vi först som sist sätta yxan till roten – arvsyndens. Man kan tänka sig hur lättade både Lord Wallenberg och hans kloke och effektive Jeeves Erlander känner sig inför denna förkunnelse. På samma sätt med konstapeln i gathörnet: ”politiskt våld – trams”, säger han och klappar ytterligare en demonstrant i skallen och demonstranten sänker genast den i vredesmod höjda armen, när han erinrar sig skriftens ord om att ignorera batongen och i stället rikta uppmärksamheten på mossvegetationen i polisskallen.

Spöke

Men skämt åsido: hur hjälplös, impotent och torftig är inte denna ideologiska uppfattning, i vilken sekelgamla reminiscenser från ungegelianism, ”sann” tysk socialism och gudvetvad spökligt genljuder. Trots att författarna åberopar marxismen förhåller sig deras egen socialism till marxismen som den tyska ”sanna” socialismen till den franska revolutionslitteraturen:

”Det är känt hur munkarna kluddade sina smaklösa katolska helgonlegender på de manuskript som den gamla hednatidens klassiska verk skrivits på. De tyska litteratörerna gjorde tvärtom med den profana franska litteraturen. De skrev sin filosofiska smörja under det franska originalet. T.ex. under den franska kritiken av penningsförhållandena skrev de ‘alienation av människans väsen’, under den franska kritiken av den borgerliga staten skrev de ‘upphävande av det abstrakt allmännas herravälde’ osv.... Den franska socialistisk-kommunistiska litteraturen blev därigenom formligen avkönad. Och då den i tyskens hand upphörde att uttrycka den ena klassens kamp mot den andra, så var tysken övertygad om att han övervunnit ‘den franska ensidigheten’ och att han borde företräda behovet av sanning i stället för sanna behov och det mänskliga väsendets intressen, människan överhuvud taget, i stället för proletariatets intressen, företräda den människa som inte tillhör någon klass eller ens verkligheten utan endast tillhör den filosofiska fantasins dunsthimmel.”
(*Kommunistiska manifestet*).

Att vända sig till arbetarklassen och säga den, att dess fiende inte är monopolkapitalet utan dess egna "förvridna och hämmade verklighetsuppfattningar" är inte bara naivt utan reaktionärt. Men gudskelov är arbetarklassen inte ens intresserad av sådana appeller. Vad den är intresserad av är, att det skapas ett arbetarklassens politiska parti, som med utgångspunkt från det aktuella kapitalistsamhällets egna, objektiva och konkreta motsättningar och utvecklingstendenser, och närmare bestämt från arbetarklassens ekonomiska, politiska och ideologiska kamp mot monopolkapitalet, deltar i, organiserar och leder denna kamp, så att den steg för steg leder fram till en socialistisk revolution. Något sådant parti existerar för närvarande inte, men det understryker endast behovet.

"Handlingsprogram"

Om det teoretiska programmet i "*En ny vänster*" är fantastiskt, så måste man beteckna det praktiska programmet som beklämmande. Man skulle ha väntat, att den fantasifulla teorin skulle motsvaras av en lika fantasifull praktik. Men så är inte fallet. *På varje punkt är det praktiska programmet beroende av det bestående kapitalistiska samhällets byråkratiska organisationer och institutioner.* Likväl hör detta inte förvåna. Om den teoretiska delen av den socialistiska strategin inte kunde byggas på arbetarklassens kamp, hur skulle då den praktiska delen kunna göra det? Den gemensamma nämnaren är i båda fallen den utopiska inställningen, den intellektuella begränsningen. Vänd på en teoretisk utopist och ni finner en politisk småborgare, ty den teoretiska utopismen och den småborgerliga politiken är i lika grad ett uttryck för den politiska handfallenheten. Så rekommenderar Therborn m.fl. att den av dem rekommenderade "socialistiska strukturplaneringen" skall förverkligas med hjälp av – ATP-fonderna! För att bekämpa den monopolistiska reklamen inrättas – en konsumentombudsmannainstitution!

För att undanröja låglöneproblemet – effektiveras arbetsförmedlingarna! Företagsdemokratin införs till en början i de kapitalistiska statsföretagen – genom att staten plötsligt börjar uppträda som mönsterarbetsgivare! För att undanröja alienationen påbörjas forskning som knyts till – det nya institutet för arbetshygien och arbetsfysiologi! – Finns det i denna önskelista ett enda förslag som inte valsat omkring i statsrådets festtal, statliga utredningar och floder av riksdagsmotioner? Vad i allt detta skiljer *denna* nya vänster från dess gamla föregångare? Endast fraseologin och besvärjelseernas mångfald.

Lika reformistisk och nattstånden är den strategi för en s.k. socialistisk ekonomi som skisseras. Regeringsledamöter och övriga partivänner inom SAP rekommenderas att steg för steg bygga upp en sektor av "samhällsägda" (statsföretagen blir enligt Therborns uppfattning samhällsägda i och med att socialdemokrater i stället för andra borgare gnider regeringstaburetterna) företag, som inte får "integreras med de privata genom exempelvis kartellavtal och medlemsskap i arbetsgivareföreningar och privata branschorganisationer". Integration skall förhindras genom ett övermått av socialistisk medvetenhet, dvs. genom att generaldirektörerna i företagsledningen pumpar upp sig riktigt duktigt med den nya vänsterns specialgas: det hegemoniska medvetandet. Men det blir en ojämn kamp. För även ett statsföretag måste köpa, sälja och växa sig stort genom att ackumulera mervärde. Och om det skall växa snabbare än de privata, så måste det utsuga arbetskraften desto effektivare och skoja upp konsumenterna på ett mer raffinerat sätt. Viljan till företagsdemokrati och konsumentupplysning mals obönhörligen sönder av de kapitalistiska marknadslagarna. Generaldirektörerna kommer tyvärr ganska snabbt att se sig tvingade att släppa ur Therborns hegemonigas och pumpa upp sig med den gamla, gediget borgerliga hegemonigasen. Annars blir de avskedade. Och vad hjälper det då, att Therborn m.fl. i desperation hojtar "mer sabotage, hastigare takt" (s. 67)? De blir arresterade för förargelseväckande beteende.

Tyvärr måste vi alltså konstatera, att ”*En ny vänster*” inte ger någon vägledning för den svenska arbetarklassens kamp varken på kort eller lång sikt. ”*En ny vänster*” är till sin allmänna tendens utopisk och reformistisk. Visserligen innehåller den viktigt material för att belysa det svenska klassamhällets struktur och utvecklingstendenser – material som marxisterna för länge sedan borde ha sammanställt och analyserat. Bokens författare har i mångt och mycket också en klart revolutionär inställning till det bestående. När denna revolutionära attityd befruktas och berikas av självkritik och revolutionär praktik blir den en värdefull tillgång i kampen för ett socialistiskt Sverige.

Clarté 4/66: Den nya vänstern och holmbergianerna (Gunnar Olofsson)

Den svenska vänstern har hittills varit utan de vulgärmarxistiska fribytargång som så länge har plågat t.ex. den engelska och franska vänstern. Jo, vi hade först en primör i Set Perssons grupp – Sveriges Kommunistiska Arbetarförbund. Även med denne obestridligen dugande kommunalpolitiker i spetsen var projektet dödfött redan från början. Sedan något år tillbaka upplever vi ett nytt försök i den branschen av de s.k. holmbergianerna. Gruppens kärna är ett antal äldre farbröder i Göteborg som med saknad minns den goda tid då den store kamrat Stalin höll proletariats diktatur i helgd, och namnet är efter gruppledaren Nils Holmberg. Knuten till den är ett litet antal akademiker med Bo Gustafsson i spetsen. Tillsammans verkar de som en fraktion inom SKP och utger tidskriften Marxistiskt Forum.

Varför ödsla utrymme på holmbergianerna? Jag gör det för att placera Bo Gustafssons teoretiska diskussion mot dess rätta bakgrund – ”dvs. de praktiska ställningstaganden och förslagen” (B. G. 1:a stycket) – och för att söka visa hur hans instängda praktisk-politiska och teoretiska position ömsesidigt förvärrar varandra.

Genom den öppenhet och tolerans som SKP under de senaste åren fått (förvisso ett nyförvärv!) kan holmbergianerna verka som en organiserad fraktion inom SKP. Med sin aggressiva fanatism har de lyckats stöta bort även personer och grupper - inom och utom SKP – som är kritiska mot de opportunistiska inslagen i den nya kommunistiska linjen. Redan nu är holmbergianernas inflytande i SKP mindre än den socialistiska vänsterns inom det 30 gånger större SAP. Trots allt har man ett visst punktinflytande, och det är mycket karaktäristiskt vad det användes till. Till än hårdare attacker mot storfinansen, till en stringent leninistisk analys av den svenska klasstaten? Ack nej! Den viktigaste uppgiften för holmbergianerna i den nu pågående fraktionsstriden verkar vara försöken att med alla medel ta död på Tidssignal, den framgångsrika och för hela den socialistiska vänstern samlande veckotidningen!

Efter sin senaste kongress och Hermanssons tillträde har ju SKP i stor utsträckning lyckats komma loss från det politiska ghetto där man länge suttit fast. Detta är enligt holmbergianerna ytterligare ett argument mot Hermansson (se redaktionell kommentar i Marxistiskt Forum nr 3/66). I samma tidskrift har Holmberg börjat publicera ”fakta” om splittringen i den internationella kommuniströrelsen. Nyligen har han uttryckt sin glädje över bildandet av en underjordisk oppositionsgrupp i Polen och ordvalet är betecknande. Regimen i Polen, som enligt holmbergianerna tillåter för mycket sex i filmer och teater (sic!), beskrivs som ”klassfienden, som använder alla medel även provokationer och lönnmord”! Enligt Holmberg själv är det diskvalificerande för Hermansson och SKP att partiet nu accepteras som demokratiskt.

Medan göteborgsfarbröderna är mer eller mindre tvättakta stalinister vore det fel att påstå detsamma om flertalet av deras unga anhängare. Detta är viktigt att komma ihåg när man

betraktar situationen i Clarté, där de unga holmbergianerna har sitt starkaste fäste och som de i detta nu helt dominerar. Dessas engagemang för frihet och demokrati är ändå betydligt ärligare och konsekventare än det som uppvisas av borgerliga publicister och byråkratiska gräsosor.

Rollhäften och stalinism

Stalinism tas vanligtvis i en politisk-organisatorisk mening (som göteborgsfarbröderna) men det finns i Bo Gustafssons inlägg rikligt av dennas teoretiska förutsättning – en intellektuell stalinism. Sitt klaraste uttryck tar den sig i Bo Gustafssons historiesyn. En nyckelmening som förtjänar att bli klassisk och ofta citerad för att den i några få ord ger stalinismens kvintessens är: ”*övermäktiga sociala krafter, som antingen är progressiva eller reaktionära förvandlar de viljande och handlande människorna till aktörer för vilka rollhäftena redan är utskrivna.*” Det blir inte mycket plats över för frihet och handlande i denna historiesyn, och den socialism som tar detta som sin utgångspunkt blir mera predestinerad fars än ett språng in i friheten. Men när världen, samhället och arbetarklassen är emot en kan den skänka samma förtröstan som tillgång till facit under en provräkning i småskolan.

Denna grundsyn kan också, paradoxalt nog, leda till en vildsint voluntarism. Om man nämligen också accepterar att marxismen-leninismen vet *det* rätta svaret på alla viktiga samhällsproblem gör detta i kombination med det ”utskrivna rollhäftet” – dvs. hård, historisk determinism – en situation, där marxismens-leninismens vakthållares proklamationer lätt substituerar en verklighet av fysiska begränsningar (det finns talrika exempel i Stalins ekonomiska politik och delvis i Kina – det stora språnget 1958). När denna voluntarism yttrar sig hos små kommunistpartier eller fraktioner – blir den inte tragisk utan komisk. (”Arbetarklassen stöder oss” får denna klang när det yttras av KP i England, USA eller Österrike).

Ungern

Bo Gustafsson har uppenbarligen helt svalt den sovjetiska versionen av Ungernupproret 1956. Ingen anspelning på att det kanske hade sin grund i den ungerska regimens snäva bas, den effekt som den ryska avstaliniseringen hade på det ungerska partiet. Det är ju så enkelt: den heliga NATO-alliansen stod i begrepp att restaurera en fascistisk regim i Ungern. Inte något om att det var det sovjetiska stormaktsintresset som genom sitt sätt att reagera inför revolten kom att definiera den som kontrarevolutionär.

Inte något om den läxa som händelserna gav öststaterna – att det var hart när omöjligt att regera i folkets namn ovanför och ofta mot det om det inte fick något plåster på såren. Avledningen blev här som så ofta annars en större tillgång på konsumtionsvaror. Inte något om att det var en protest mot att proletariats diktatur inte minst riktade sig mot just proletariatet, inget om det hat som den ungerska säkerhetspolisen (AVO) uppväckt i breda folkskikt. Inte något om de upplösande effekterna som en långvarig terror haft på ett samhälles moraliska fiber. Men det är ju så enkelt: den heliga natoalliansen stod i begrepp att restaurera en fascistisk regim i Ungern.(1)

Antikommunism?

Vi har inget av Bo Gustafssons romantiska syn på kommunismen men kan inte rimligen heller beskyllas för en småborgerlig och gnetig antikommunism. Det fundamentala misstag som Bo Gustafsson i likhet med de västliga kommunistpartierna har gjort är att de för sin egen situation har accepterat Sovjets och de övriga öststaternas anspråk på att ha förverkligat socialismen, på att det är dit vi ska vända oss för att få konkreta exempel på en fungerande

socialism. Vad dessa länder har hållit på med är inte att de har förverkligat socialismen (man kan inte som Stalin gjorde på trettioalet införa den genom en ukas) utan att de har *ackumulerat kapital*. De har inte byggt socialism – endast för socialism. Den samhälleliga kapitalackumulation som man i öststaterna ägnar sig åt är förstås ett framsteg jämfört med den privatkapitalistiska vägen. Sovjetmakt + elektricitet är inte = socialism – man har ännu inte kommit från nödvändighetens till frihetens rike – utan endast till en nödvändig förutsättning. Jag anser inte heller att det behövs ”ett erfaret, fast sammansvetsat och revolutionärt parti av marxistisk-leninistisk typ” för att åvägabringa en nödvändig revolution. Praktiskt exempel: Cuba. Vår position visavi kommunismen uttrycks kanske bäst genom termen akommunism.

Bo Gustafsson har svårt att hålla fingrarna borta från det moraliserande fördömandet av vår position – vår gnetiga antikommunism blir småborgerlig och reaktionär, etc; det är nästan att vi är socialfascister. Att även holmbergianer kan diskutera teori i seriöst visar däremot Gunnar Bylins inlägg i Zenit 4/66.

Ekonomisk verklighet, medvetande och politisk makt

De två premisser varpå Bo Gustafssons förkastande av vår position (och alltså indirekt hans egen grundläggande politiska teori) vilar är:

1. en ekonomisk-deterministisk uppfattning av samhällsstrukturen och
2. en sammanblandning av begreppen arbetarklass och arbetarrörelse som *vara och böra*.

I botten på den deterministiska uppfattningen av samhället ligger en enkel hierarkisk ordningsprincip: den ekonomiska basen i ett samhälle är så fundamentalt fundamental att alla andra sociala institutioner ses som verkställande organ för den klass som behärskar det ekonomiska livet. Exv. monopolkapitalisterna ”härskar på grundval av sitt monopol på de avgörande produktionsmedlen och naturtillgångarna och *genom den därur framspringande politiska makten och kontrollen över statsapparat, institutioner och opinionsbildning.*” (B.G.:s och min kursiv). Det är i sin essens den leninistiska kontrastöten till vår analys i termerna hegemoni-politisk makt. Förklarar denna tes egentligen *någonting* om det Sverige vi lever i – är det inte så att den förklarar bort de problem som är vänsterns viktigaste? Dvs. hur den ekonomiska makten *förmedlas* till andra samhällssektorer – det är ju detta som vår hegemoniteori försöker ge ett svar på. Vilka mekanismer som står till bourgeoisins förfogande, hur inkapslingen av potentiellt farliga och för den borgerliga hegemonin störande motsättningar sker, etc. Det är inte i frågan om vilken samhällsklass som är den ekonomiskt dominanta i 1966 års Sverige som skillnaderna mellan den nya vänstern och holmbergianerna ligger, utan i frågan om hur denna primära ekonomiska makt förmedlas och transporteras till alla andra sektorer av mänskliga och sociala relationer.

Vår syn på relationen mellan ekonomisk verklighet och politik är inte denna enkla över- under-ordnade-relation. Politiken är inte bara ekonomins verkställande organ, utan en social institution med egna förutsättningar, lagar och konsekvenser. Den politiska makten är ett medvetet uttryck för samhället i dess helhet, med alla dess motstridiga intressen och inre motsättningar. Den maktens förhållande till den ekonomiskt-sociala är dialektiskt (dvs. en växelverkan) – inte mekaniskt à la Bo Gustafsson.

Maktens förmedling enligt hegemoniteorin

Enligt en tolkning av hegemoniteorin kan man schematiskt tänka sig förmedlingen av den ekonomiska makten till den politiska verkligheten enligt följande. Givet och omtvistat är att det är borgerligheten (till yttermera visso ett litet slikt inom denna) som har den ekonomiska makten i Sverige. Denna makt också mycket riktigt fundamental i den meningen att de

ekonomiska relationerna starkt – dock inte mekaniskt – påverkar flertalet övriga relationer inom samhället. Borgerlighetens på den primära ekonomiska makten baserade inflytande över andra samhällsområden kommer till uttryck genom direkt fysisk kontroll - t.ex. över människors arbetssituation inom företagen, genom att borgerligheten direkt äger merparten av pressen, men också indirekt genom dominerande fysisk representativa i samhällets normgivande organ – förvaltning, rättsväsende, skola (de gamla fästena armé och kyrka icke att förglömma). Elementär marxistisk teori säger också att i det kapitalistiska samhället är arbetarklassen – genom själva det kapitalistiska samhällets struktur – antagonistiskt inställd till de rådande förhållandena. Denna revolt tar sig politiska uttryck genom ett ifrågasättande av samhällets politiska ledning. Den politiska rörelse (parti) som blir frukten av denna revolt har att arbeta inom den miljö som den ekonomiskt härskande klassen genom oändligt många kanaler har total eller partiell makt över. Om ett samhälle är socialt sett mycket integrerat bildar normerna för de olika sociala institutionerna ett sammanhängande helt. Detta norm- och värdesystem är i ett samhälles komplexa stadium det som håller systemet samman. Detta är den makt som kittar ihop de olika komponenterna, sektorerna, i t.ex. vårt samhälle.

Den avancerade kapitalismen är en mycket flexibel inrättning och förmår mycket väl absorbera de punktvisa materiella krav en organiserad arbetarklass ställer (givetvis inte utan motstånd). För ett parti som inte självt har utbildat ett eget och till kapitalist= i dess helhet antagonistiskt medvetande, blir det givna norm- och värdesystemet den medvetanderam man kommer att arbeta inom även om partiet är baserat på arbetarklassen (och därigenom dess ekonomiska fundament) blir då orealistiska och oacceptabla, givna reformer motiveras inom systemets ram, etc. Ett starkt, på arbetarklassen baserat parti kan tillgodose sin klass', snävt korporativt materiella intressen, genom att tilltvinga sig en större del av systemets utdelning, utan att i grunden utmana borgerlighetens ekonomiska maktställning.

Hegemoniteorin kan alltså ge en nyansrikare och mera realistisk förklaring av förmedlingen mellan den fundamentala ekonomiska och den verkställande politiska makten än Bo Gustafsson leninism: ”sitt monopol på de avgörande produktionsmedlen och naturtillgångarna och genom den därur framspringande politiska makten.”

Strategiska konsekvenser

De strategiska slutsatserna blir en smula olika för holmbergianerna och den nya vänstern. Båda arbetar på lång sikt. Holmbergianerna skolar sina kadrer i väntan på att ”historiens lokomotiv” (B. G., 3:e stycket) ska komma töffande med revolutionen och under tiden pressar de sina ekonomiska dagskrav, som lätt absorberas av den svenska kapitalismen. En väntan på Godot. Den nya vänsterns män ställer inte krav på isolerade ekonomiska förbättringar – de arbetar för strukturreformer, reformer som inte kan sväljas av vår kära neokapitalism. Samtidigt arbetar de mödosamt men metodiskt på att avlägsna det kitt som binder samman samhällssektorerna till ett helt, underkastat den borgerliga hegemonin. Varje social institution har en egen inneboende dynamik, en dynamik som i det nu givna läget kanaliseras in i för kapitalismen gynnsamma fåror, men som mera fritt utvecklade skulle skärpa motsättningarna inom den kapitalistiska ramen. Det är denna dynamik vi måste sikta till att frigöra. Det är endast med denna spelöppning som vi sedan kan ställa kapitalismen matt – dvs. lyckas knäcka borgerlighetens primära ekonomiska makt. En fördel med den nya vänsterns strategi är att den anger en precis motivering och plats för det intellektuella arbetet i kampen för socialismen – *och integrerar det med den dagliga politiska kampen*. Strukturreformsförslagen kräver en annan ram än vad t.o.m. de västeuropeiska kommunistpartierna hittills har orkat med.

Men, frågar sig vän av ordning, har vi då inte förutsatt vad som skall uppnås – det politiska medvetandet? Jo – i ungefär samma mån som leninisterna. Vad förde Lenin och bolsjevikernas gamla garde med sig in i kampen om inte ett till det tsaristiska Ryssland totalt

antagonistiskt medvetande, ett medvetande som blev desto effektivare därför att det kompletterades med däri rotad strategi för erövrandet av den politiska makten..

Detta medvetande – det medger både den nya vänsterns män och leninisterna – finns inte från början hos särskilt mycket folk. Lenins metod var att framtvunga en direkt konfrontation mellan tsarmakt och arbetare – genom strejker som slogs ner etc. Liknande metoder används idag av de sydamerikanska guerillakämparna för att åstadkomma det för kampen nödvändiga hatet mot armé och bourgeoisie. Det närmaste vi inom Sverige kan komma på den vägen är att få en del unga intellektuella i harnesk mot statsmakten (symboliserad av ordningspolisen) genom Vietnambråk – en nödvändig väg, men bara en bland många, och totalt sett, inte särskilt viktig. I Sverige kan det medvetandet skapas i samband med kampen för strukturreformer på i synnerhet det ekonomiska området – exv. genom en hård satsning på kravet om industriell demokrati, som kanske lättfattligast av alla krav skapar ett till kapitalismen antagonistiskt medvetande. Det ifrågasätter i all sin självklarhet direkt företagarnas självtagna sociala makt över arbetare och tjänstemän och är med sina maktkonsekvenser riktat mot kapitalismens hjärtpunkt.

Arbetarklassen och SAP

Begreppen arbetarrörelse och arbetarklass kan fattas dels beskrivande dvs. som samlande vissa faktiskt förekommande individer och grupper till större enheter, som klassifikationsenheter på empirisk grund, dels kan de också fatta som begrepp har sin rot i ett teoretiskt resonemang om samhällets (klass) struktur. I det senare fallet blir alltså arbetarklassen den klass vars intressen djupast förnekas i ett kapitalistiskt samhälle och som också är utsatt för utsugning i Marx' mening. Att det är viktigt att hålla denna distinktion i minnet visar Bo Gustafsson som ogenerat glider mellan dessa bägge betydelser. Detta är uppenbart i Bo Gustafssons vederläggning av den tes som han hävdar är grundfalsk: ”nämligen att det socialdemokratiska regeringsinnehavet betyder att arbetarklassen har den politiska makten”. Att den faktiska arbetarklassen inte har den makten uppenbarar sig i att den politik som förs inte är i arbetarklassens objektiva intresse (dess ur teorin härledda objektiva intresse) – dvs. riktad mot monopolkapitalet. Man kan alltså förklara bort 30 års socialdemokratisk regerande som ett utslag av arbetarklassens makt genom att förklara att den faktiska arbetarklassen inte kämpat för sina objektiva intressen. Det är att definiera bort problemet om varför socialdemokratin har skött sig som den gjort, eller att göra det lätt för sig genom att hävda att det är SAP:s toppskikt som har lurat och skändligen bedragit arbetarklassens objektiva intressen. En arbetarrörelse är då följaktligen ingen egentlig arbetarrörelse (dvs i idealtypisk mening) om den inte tillgodoser sin klass' marxistiskt objektiva intressen. En av de strategiska konsekvenserna av Bo Gustafssons teoretiska konception blir då det att den främsta angreppsmålet är SAP-ledningen.

Den svenska socialdemokratin är dock till sin karaktär ett arbetarparti, genom det röststöd som den absoluta majoriteten av den svenska arbetarklassen har gett den vid varje val sedan 40' år, och genom den förankring som de ledande skikten har i sin klass. Siffror: vid det senaste valet röstade ca 75 % av alla arbetare utanför jordbruket på SAP. Av socialdemokratin väljare utgjordes inte mindre än 94 % av arbetare, affärsanställda och lägre tjänstemän. (2) Relationerna mellan den svenska arbetarklassen och socialdemokratin klargöres ytterligare av att SAP i medlemsantal är 30 gånger större än SKP, i röstetal 9 gånger. 90 % av svenska arbetare är organiserade av det totalt socialdemokratiskt dominerande LO. Den socialdemokratiska riksdagsgruppen är också solitt förankrad i fackföreningarna och i de arbetardominerade folkrörelserna (konsumentkooperation och hyresgäströrelse).

För den som ser socialismen som något praktiskt, som något som får konsekvenser för de människor som kämpar för den, kan inte socialdemokratins enorma betydelse som den svenska arbetarklassens utan jämförelse främsta politiska uttryck helt negligeras med några föraktfulla glosor om SAP:s ledning. (3) *Det är alls inte fel att påstå att arbetarklassen och arbetarrörelsen dominerar vårt samhälles politiska maktcentra* – hur mycket man än måste slå ned på användandet av den politiska dominansen. Om man till yttermera visso a priori förkastar SAP som ett arbetarklassparti, avskär man sig också från möjligheten att kunna analysera de tendenser inom SAP som leder det bort därifrån. Det flöde av förvaltningsbyråkrater som nu bakvägen slussas in i partiets politiska sfär – kanslihuspojarna – bidrar till att fjärma ledningen från partiets bas. Ytterligare spår i den vägen är SAP:s alltmer markerade karaktär av valmaskin, övergången till storavdelningar på den fackliga sidan med ökat ombudsmannainflytande även på den politiska sidan, ledningens tilltagande kontroll genom effektivt utnyttjande av partiets informationskanaler (mordet på ST) etc. Allt detta, tillsammans med ankomsten av en generation som inte är emotionellt hårt bunden vid SAP-ledningen med anledning av 30-talet, öppnar nya och stora möjligheter för vänstern inom och utom partiet – för ett arbete på lång sikt och om man ser dessa förändringar i sitt rätta perspektiv. Möjligheterna består i sprickan ledning – partiets bas och den därmed sammanhängande minskningen av ledningens moraliska legitimation.

Den svenska socialdemokratin har, som det ofta framhålls i boken, endast kämpat för arbetarklassens korporativa intressen inom ramen för en reformerad kapitalism (vars medicinman den själv i stor utsträckning har varit) och de förbättringar som kommit arbetarklassen till del har onekligen varit så pass stora att flertalet inte velat revolutionen. Men den tiden närmar sig – och vi sökte nosa rätt på de första spåren i de deskriptiva delarna av *En ny vänster*, då det inte finns mycket manövreringsutrymme kvar för fler reformer med en orubbad kapitalism. Då kommer valet mellan två vägar: antingen att direkt slå mot kapitalismen (storfinanserna om ni så vill) eller mot arbetarklassen, en medelväg som ger ökad välfärd åt arbetargrupperna utan att rubba kapitalets herravälde finns då inte längre. Wilson var i det dilemmat och han tvekade inte, utan slog mot arbetarklassen. Kommer SAP att handla likadant? Det är med detta perspektiv för ögonen som vänstern (inom och utanför SAP) måste arbeta och det nödvändiggör också ett nytt strategiskt tänkande.

Praktiken och ekonomin

På varje punkt är vårt, praktiska program beroende av det bestående kapitalistiska samhällets byråkratiska organisationer och institutioner, säger Gustafsson. Rättare vore att säga att vi tar vår utgångspunkt i de institutioner och relationer som nu råder. De förslag som vi framlägger begränsas inte av och kan inte inkapslas inom ramen för den svenska välfärds kapitalismen. Genom att ta vår utgångspunkt i konkreta men långsyftande reformförslag aktualiserar och formulerar vi på ett politiskt plan de direkta missförhållanden som ligger bakom våra krav, samtidigt som själva vårt aktualiserande av kraven får allt fler att inse dessas oförenlighet med en kapitalistisk samhällsstruktur. Ett brett baserat folkligt stöd (kamp om man så vill) för dessa samtidigt rimliga och dagspolitiska krav (ur de berördas synpunkt) är den grund vi sedan har att arbeta vidare från. Mycket konkreta krav, som direkt rör vid arbetssituationen, är t.ex. kravet att de anställda ska ha ett direkt inflytande på vinstens fördelning, till- sättande av förmån ("arbetets ledning och fördelning") etc. Det är dessutom krav som går utanför det givna systemets ram.

Extra mycket galla består den strategi för en socialistisk ekonomi som skisserats i boken. Man vägrar att betrakta de två skisserade etapperna som en enhet och koncentrerar sig på att visa det självklara att ett statligt företag under en forträdande kapitalistisk marknad måste sälja och köpa genom att ackumulera mervärde, och detta genom att utsuga arbetskraften. Hur fungerar

då ekonomin, och speciellt ett företag inom en nationell ekonomi, i ett land som får godkänt i Gustafssons socialism-test, Kina? På precis samma sätt. Företaget får sin produktionsplan, erhåller sina råvaror från och levererar sina produkter till ett centralt branschorgan. I en del fall, som t.ex. i den möbelfabrik i Peking som förf. besökte i somras, bokförs skillnaden mellan vad man betalar för råvarorna och vad man får för färdigprodukterna på företagsplanet och företaget levererar sedan in sin vinst till resp. branschorgan. I andra fall sköts den formella bokföringen av branschorganen och inte av företagen men det ändrar inte i sak förhållandena. För landet som helhet blir då medlen för investeringar summan av alla branschers produktion minus råvaror minus löner, dvs det av arbetarna producerade mervärdet. I strängt ekonomisk mening en utsugning men i allmänhet inte, därför att detta mervärde inte exproprieras av en viss klass.

En socialistisk ekonomi är inte möjlig med en dominerande privat sektor och ett strikt marknadsekonomiskt system. Uppbyggnaden av de statliga företagen redan under den kapitalistiska epoken kan inte ses lösryckt från den vidare utvecklingen: en socialisering av ekonomins tyngdpunkter och nyckelbranscher. Kan då den stadiga företagen redan under uppbyggnadsskedet vara modeller i vissa avseenden och expandera, så desto bättre. En del företag och branscher kan redan under det kapitalistiska skedet ryckas undan marknaden – det skulle t.ex. gälla en förstatligad läkemedelsindustri (inom ramen för sjukförsäkringen). Byggnadsföretag som ägs av och bygger för stat och kommun skulle också höra till denna grupp.

Vad det gäller möjligheten av en utrikeshandel kan man även i det fallet peka på Kina. Med bilaterala avtal får ju marknadseffekterna en något annorlunda karaktär och handeln är till fördel för en planerad ekonomi, även om det sker med länder med marknadsekonomisk system.

En summering – och framåt

Bristerna i holmbergianernas teoretiska bagage, trubbigheten i deras analytiska instrument i tillämpningen på den svenska situationen, leder konsekvent fram till deras politiska strategi som är densamma som de västeuropeiska kommunistpartierna med så ringa framgång nu kört med i snart 50 år: medan de väntar på att "historiens lokomotiv" äntligen ska komma åt deras håll, för man fram de direkta dagskraven från arbetarklassens sida för att visa att man lever. Men dessa krav förblir isolerade och kan som isolerade krav lätt sväljas av en avancerad nykapitalism. Det var förvisso så att det var enkla krav av typen "jorden till bönderna" som förde de ryska, kinesiska och cubanska revolutionerna framåt. Men dessa samhällens osammansatta och de integrerade samhällsstruktur är inte våra. *De primära dagsaktuella krav som vår samhällssituation genererar hos sin underordnade klass är inte av det slaget att de kan vidta hela systemet.* De kan, som ju den svenska socialdemokratins reformpolitik visar, tillfredsställas inom den härskande kapitalismens ram. Genom att de krav som samhällets motsättningar löser hos arbetarklassen a priori inte är revolutionära kan de endast göras revolutionära genom att de inpassas i en ram av strukturreformer med klart antikapitalistisk riktning. Där har vi en verklig lösning på det dilemma som klyftan mellan den revolutionära teorin och den ack så alldagliga praktiken så ofta utgjort för västeuropeiska revolutionärer, i deras fåfänga väntan på en revolutionär situation som plötsligt "borde" uppstå.

Boken *En ny vänster* är inte något slutgiltigt dokument från dess författare och än mindre för den svenska nya vänstern i sin helhet, utan endast, en blygsam första början. Men det är vår slutsats av den debatt som vi här fört med holmbergianerna (se även utbytet Bylin – Therborn i Zenit 4/66)

att vår teori med dess analys i termerna hegemoni-politiskt makt bättre än holmbergianernas leninism kan fånga förmedlingen av borgerlighetens ekonomiska makt till andra samhällsinstitutioner.

att vår teori ger en rimligare och mera fruktbringande syn på fenomenet SAP (med alla dess konsekvenser: förbindelsen SAP-arbetarklassen, historisk tradition, SAP och nykapitalismen etc.)

att de ur vår teori framspringande strategiska slutsatserna - genom vårt större hänsynstagande till den specifikt svenska situationen - ger en bättre ledning för politiskt handlande, de är förutsättningarna för en målinriktad strategi för socialism, med sin rot i en total, hegemonisk, och till kapitalismens samtliga relationer antagonistisk teori.

Vi är en liten bit på väg – och kanske inte in i den återvändsgränd där Bo Gustafssons vänner irrat omkring sen snart femtio år.

Noter

1) Sina bristfälliga kunskaper om den engelska nya vänsterns förhistoria briljerar Bo Gustafsson villigt med. E. P. Thompson och John Saville gick inte ur det kommunistiska partiet för att ”betyga sin proletära internationalism” etc. De blev uteslutna, därför att de tillsammans utgav en liten [... saknas ...]

organisationer och institutioner, Säger Gustafsson. Rättare vore att säga att vi tar vår utgångspunkt i de institutioner och relationer som nu råder. De förslag som vi framlägger begränsas inte av och kan inte inkapslas inom ramen för den svenska välfärdskapitalismen. Genom att ta vår utgångspunkt i konkreta men långtsyftande reformförslag aktualiserar och formulerar vi på ett politiskt plan de direkta missförhållanden som ligger bakom våra krav, samtidigt som själva vårt aktualiserande av kraven får allt fler att inse dessas oförenlighet med en kapitalistisk samhällsstruktur. Ett brett baserat folkligt stöd (kamp om man så vill) för dessa samtidigt rimliga och dagspolitiska krav (ur de berördas synpunkt) är den grund vi sedan har att arbeta vidare från. Mycket konkreta krav, som direkt rör vid arbetsituationen, är t.ex. kravet att de anställda ska ha ett direkt inflytande på vinstens fördelning, tillsättande av förmän (”arbetets ledning och fördelning”) etc. Det är dessutom krav som går utanför det givna systemets ram.

”Det allmänna resultat, till vilket jag kommit och som, sedan jag en gång kommit fram till det, tjänade mig som ledtråd i mina studier, kan kort formuleras sålunda.

I sitt livs samhälleliga produktion träder människorna i bestämda, nödvändiga, av deras vilja oberoende förhållanden, produktionsförhållanden, som motsvarar en bestämd utvecklingsgrad av deras materiella produktivkrafter. Summan av dessa produktionsförhållanden bildar samhällets ekonomiska struktur, den reella bas, på vilken en juridisk och politisk överbyggnad reser sig och vilken motsvaras av bestämda former av det samhälleliga medvetandet. Det materiella livets produktionssätt är bestämmande för den sociala, politiska och andliga livsprocessen överhuvudtaget. Det är inte människornas medvetande som bestämmer deras vara utan tvärtom deras vara som bestämmer deras medvetande.”

Clarté 4/66: Unghegelianismen gör come-back? (Gunnar Bylin)

”Marxismens-metod och människosyn har en sådan konkret historisk förankring och en sådan integritet, att den möjliggör en nödvändig intellektuell ideologisk självständighet gentemot den borgerliga hegemonin”, står att läsa på sidan 37 i *En ny vänster*. Detta positiva omdöme om

marxismen kontrasterar starkt mot författarnas värdering av leninismen, den marxistiska teorins vidareutveckling, vilken avfärdas som "den historiskt primitiva leninismen" (sid. 9).

Denna ambivalenta inställning till marxismen-leninismen, som är en enhetlig och integrerad teori, ter sig till början helt oförklarlig tills man finner ett författarna med marxism avser Marx uppfattning innan han tillsammans med Engels utvecklade den dialektiska och historiska materialismen. Marx omfattade då de idealistiska unghegelianska idéer, med vilka han och Engels sedan hade en fullständig uppgörelse åren 1945-46 och den marxistiska teorin framväxte just ur dessa filosofiska strider med unghegelianerna och Feuerbach. (Se vidare "Människans frigörelse" – Clarté nr 3/66).

Det är anmärkningsvärt att författarna till *En ny vänster* tagit denna filosofi till ledstjärna, men att så är fallet gör boken ingen hemlighet av. Artur Engberg framhålls som en av de få i SAP som hade en "socialistisk klarsyn", och hans utveckling av ett marx-citat, det tarvas "en reform av medvetandet", för att komma till socialismen (sid. 28), får symptomatiskt livligt instämmande från förf. Detta feuerbachska motto anammades tillfälligt av Marx - det var t.ex. hans valspråk när han och Ruge startade utgivningen av "De tysk-franska årsböckerna" – men efter 1843 är det passé och med "Teserna om Feuerbach" 1845 är det teoretiskt ur världen för Marx.

Vi återger här några belysande citat ur *En ny vänster* och *Den tyska ideologin* som är ägnade att visa skillnaden mellan *En ny vänster*/unghegelianismen och marxismen och till att stimulera till vidare studier.

1. Den fundamentala makt, torn vänstern primärt har att bekämpa, är inte de borgerliga partierna eller "storfinansen" utan den ofantliga mossvegetation av förvridna och hämmande verklighetsuppfattningar, attityder, idéer och förhoppningar, som omger oss, klibbar sig fast vid oss, växer in i oss och formar oss från vaggan till graven. Det är på den som kapitalismens fortvaro vilar och inte på någon ekonomisk naturnödvändighet, på politiskt eller ekonomiskt våld eller på några ledares svek. (*En ny vänster*, sid. 36).

Det är det kulturella miljön, hegemonin, som *ytterst* (kursiv GB) ligger till grund för vårt handlande. I vårt land är det karaktären hos den borgerliga, kapitalistiska hegemonin som avgör innehållet och formen hos de frågor som de politiska organen skall besluta om. Denna borgerliga hegemoni befästes till stor del – men inte enbart eftersom t.ex. skolan och familjen spelar sina viktiga roller – genom sitt kommunikationssystem. Det är på den ideologiska och moraliska makten, hegemonin, som intresset ska inriktas, inte hegemonins verkställande organ, som partier och storfinans. (*En ny vänster*, sid. 79).

Unghegelianerna menar att det är föreställningar, idéer och allmänbegrepp, ja över huvud produkter av det – som de tror – självständiga medvetandet, som slår människorna i bojor, på samma sätt som gammalhegelianerna anser att dessa faktorer är det mänskliga samhällets rätta byggnadsmaterial. Vad beträffar unghegelianerna är det självklart att de i så fall endast behöver bekämpa medvetandets illusioner. Enligt deras inbillning är ju människans förhållanden, alla hennes göranden och låtanden, hennes fjättrar och binder produkter av hennes medvetande (Marx-Engels: *Den tyska ideologin*. Ur "Människans frigörelse", sid. 125).

2. Teoretiskt betyder detta, att vänstern måste skapa ett antagonistiskt, socialistiskt medvetande om verkligheten, om det som har varit, om det som är och det som kan vara. (*En ny vänster*, sid. 37).

Som en konsekvens därav ställer unghegelianerna det moraliska kravet på människa:: att hon skall ersätta sitt nuvarande medvetande med det mänskliga, kritiska eller egoistiska medvetandet och därmed undanröja sina hinder. Detta krav på att medvetandet skall förändras

utmynnar i kravet på att det bestående skall tolkas på ett nytt sätt, d.v.s. att det skall accepteras i en ny tolkning. De unghegelianska ideologerna är trots sina föregivet ”världsomstörtande” fraser de mest konservativa. (Marx-Engels A. a sid. 125).

Zenit 4/66: Några kritiska kommentarer (Gunnar Bylin)

Leninismen är ett analytiskt instrument för ”det tidigare 1900-talets Ryssland och dagens u-länder”, står att läsa i *En ny vänster*, men det är enligt författarna inget för ”det välintegrerade och komplext utvecklade ”Västeuropa” (sid 19).

Denna uppfattning är inte ny. Mellan den sociala utvecklingen i klassamhällena i tredje världen å den ena sidan och i Europa och Nordamerika å den andra sätter man vattentäta skott. Där revolution, här evolution. Jan Myrdal skrev häromåret träffande om samma ämne: ”Långt in i det borgerliga lägret i Sverige accepterar man idag världsrevolutionen ... i Asien, Afrika, Sydamerika; långt in i det socialistiska lägret i Sverige accepterar man idag att Sverige icke berörs av revolution och klasskamp. Västståndsideologins dialektik.”(1)

Det nya i *En ny vänster* är därför inte utfallen mot leninismen – ”den historiskt primitiva leninismens teorier om den proletära revolutionen” (s. 9), ”leninismens totala fiasko” (s. 16) o.s.v. – utan att författarna sätter en annan teori i dess ställe. Låt oss därför se på denna analys som skall vara bättre lämpad för vårt svenska samhälle och även jämföra den med den marxistisk-leninistiska teorin.

Leninismen med dess betoning av staten och dess klasskaraktär är inte relevant att använda i analysen av de västeuropeiska samhällena hävdar förf., utan här bör man i stället skilja på två andra typer av social makt, hegemoni och politisk dominans.

Hegemonin

”Hegemoni är”, enligt förf., ”den ideologiska och moraliska makten, den intellektuella miljö inom vilken de politiska och andra samhälleliga besluten fattas. Hegemonins karaktär avgör vilka frågor som överhuvudtaget kommer upp till diskussion och blir föremål för beslut, vilka alternativ som är ’realistiska’ och vilka som är ’utopiska’ eller ’extremistiska’.” (s. 19) En stor del av boken ägnas åt bitvis briljant illustration av hur borgerliga värderingar genomsyrat hela vårt samhälle och hur de sprids via tusen och en kanaler, varav rättsväsendet och mass-kommunikationerna tas upp till närmare behandling. Detta är dock i och för sig ingen revolutionerande upptäckt. Vi kan bara nämna att socialdemokratiska ungdomsförbundet efter den andra kongressen 1907 företog en mäktig aktion mot en av den tidens inflytelserika borgerliga massmedia, ”smuts- och kolportage litteraturen”(2). Borgarklassens försök att genom ideologisk påverkan hålla arbetarklassen i passivitet har aldrig varit främmande för marxistisk analys. Tvärtom, det är en aspekt i analysen av makten i ett samhälle som tillmätts största vikt från Marx-Engels i *Den tyska ideologin* till Mao Tse-tung och det kinesiska kommunistpartiets uppgörelse med de borgerliga idéerna i den ”kulturella revolutionen”.(3) Men även om den andliga makten spelar en stor roll i den marxistiska samhällsuppfattningen, så värderas den där på ett helt annat sätt av vad förf. till *En ny vänster* gör.

För förf. är medvetandet ett självständigt subjekt som kan operera på fri hand i samhället. ”Det är på den ideologiska och moraliska makten, hegemonin, som intresset ska inriktas, inte hegemonins verkställande organ, som partier och storfinsans” står att läsa på sid 79. Högre upp på samma sida kan man finna att det är hegemonin som *ytterst* (kursiv GB) ligger till grund för vårt handlande. På sid 170 förklaras att ”den ytligt sett enklaste utvägen för den borgerliga hegemonin i en sådan här situation är att påstå att makt helt enkelt inte existerar”. (På ett ställe (s. 19) finns utan kommentar ett motsägande uttalande, ”hegemonin ... vilar på en ekonomisk

och klassmässig grund”, vilket dock inte tillmäts någon betydelse i det följande resonemanget.)

Enligt den marxistiska teorin finns inget sådant medvetande som kan extraheras från den samhälleliga processen och anta självständig form. ”Man utgår från de verkliga, levande individerna själva och betraktar medvetandet endast som *deras* medvetande.” (Marx-Engels’ kursiv)(4). Ideologiernas och idéernas uppkomst och deras samhälleliga relationer finns på ett oöverträffat sätt angivet i det berömda förordet till *Till kritiken av den politiska ekonomin*:(5)

Men genom att påvisa att idéernas *uppkomst* alltid ytterst härrör från bestämda sociala förhållanden förnekar man inte betydelsen av idéernas *roll* i ett givet samhälle. Tankarna utvecklas på ett materiellt underlag men kan sedan påverka det bestående samhället och bidra till ätt dess ekonomiska grund i sin tur förändras. Det är ”i lika stor utsträckning omständigheter som skapar människorna som människorna omständigheterna” för att lyssna till Marx-Engels(6) eller mer utförligt i följande citat av Mao Tse-tung: ”...medan vi erkänner att i historiens allmänna utveckling det materiella bestämmer det andliga och det samhälleliga varat bestämmer det samhälleliga medvetandet så erkänner vi – och måste vi erkänna – verkan av det andliga på det materiella, av samhälleligt medvetande på samhälleligt vara och av överbyggnaden på den ekonomiska basen”.(7) SAF:s utspel mot löneglidningen kan om det inte bemöts av arbetarrörelsen leda till att arbetsköparna kan vrida vinstpressen ännu ett hack och därmed ytterligare befästa, sin maktposition i den svenska ekonomin. Det förträffliga blandackordet är dock inte något som nedstigit från den borgerliga hegemonins himmel och gjort sin entré i svensk politik genom ”hegemonins verkställande organ” SAF, utan tvärtom storfinansens ekonomiska aspirationer i ideologisk svepning. De värderingar som är positiva för kapitalismens fortsatta utveckling vare sig det gäller rättsväsen, konst, litteratur, moral eller politik är inte heller det fundament varpå ”kapitalismens fortvaro vilar” men däremot något som spelar en bestämd roll för att bibehålla bestämda, nu levande människors grepp om det svenska samhället.

Kortfattat blir denna viktiga skiljelinje: Förf. har en idealistisk uppfattning av den borgerliga hegemonin, den är för dem det primära. ”Det är på den (den borgerliga hegemonin) som kapitalismens fortvaro vän och inte på någon ekonomisk naturnödvändighet, på politiskt eller ekonomiskt våld eller på några ledares svek” (s. 36) Marxismen fattar hegemonin dels materialistiskt, d.v.s. den vilar ytterst på sociala och ekonomiska betingelser, och dels dialektiskt, d.v.s. samtidigt som den är beroende av dessa betingelser så har den även förmåga till växelverkan med basen.

Denna grundläggande skillnad blir av avgörande betydelse när det gäller att dra upp taktik och strategi för hur den borgerliga hegemonin skall brytas, men den viktiga diskussionen får anstå till dess vi studerat även den andra form för social makt som förf. anser vara central i ett västeuropeiskt samhälle, nämligen den politiska dominansen.

Först emellertid en kommentar till frågan om den ideologiska maktens betydelse, där man bakom uttryck som att i ”1900-talets Ryssland och i dagens u-länder kan staten vara den så gott som enda reella maktfaktorn” kan ana en bristande insikt av hegemonins, den feodala och borgerliga, betydelse i den tredje världen. Denna uppfattning bortser från att det i den tredje världen också finns starka ideologiska krafter grundade på religion, feodalism och på senare tid även USA:s sex- och våldskultur som den progressiva rörelsen måste bekämpa för att väcka de stora bondemassorna och stadsproletariaten ur resignation och andlig apati. Uppfattningen bäddar även för misstaget att se utvecklingen i Asien, Afrika, Latinamerika och Västeuropa-Nordamerika som artskilda – där kamp mot väpnat förtryck, här mot borgerliga idéer. När man väl på det sättet förstorat det som skiljer och inte beakta det som

förenar kan man med skogsarbetaren i Jan Myrdals berättelse utbrista: ”Stora världsrevolutionen komma! Men gå detta hus förbi!”

Politisk dominans

I *En ny vänster* definieras politisk dominans som ”bestämmanderätt i de politiska institutionerna, i första hand regering och riksdag”. (s. 19) I regel har, enligt förf., både hegemonin och den politiska dominansen varit förenade hos samma klass, men det utmärkande för ett socialdemokratiskt regerat samhälle som vårt är att de är skilda åt. ”Arbetarklassen och arbetarrörelsen dominerar de politiska institutionerna, men den borgerliga hegemonin ger ramen för maktutövningen ...” (s. 20). Den citerade meningen bildar den plattform, eller som det kommer att visa sig, trampolin, från vilken förf. utvecklar sin strategi för den socialistiska rörelsen och slet är därför nödvändigt att analysera den närmare. Den paradoxala bilden av skutan Sverige, som varit ute på en borgerlig seglats i trettio år med arbetarklassen vid rorkulten bygger nämligen på två felaktiga utgångspunkter.

För det första, arbetarklass och arbetarrörelse. Man kan inte utan vidare sätta likhetstecken mellan dessa båda begrepp. Arbetarklass är en term som hänför sig till en grupp människor som genom ett objektivi kriterium, nämligen deras ställning i samhällets produktionsprocess, avgränsas mot andra människor i samhället. Arbetarrörelse är ett uttryck med vilket man avser de av arbetarna skapade organisationerna för att främja deras sociala, politiska, ekonomiska o.s.v. intressen, men därav följer inte nödvändigtvis att alla dessa organisationer tjänar arbetarnas verkliga behov, nämligen de som följer av deras samhälleliga position och motsatsförhållande till kapitalet. När förf. därför skriver att ”arbetarklassen och arbetarrörelsen dominerar de politiska institutionerna” i Sverige, så är detta en icke tillåten generalisering från det faktum att SAP befinner sig i regeringsställning. Förf. visar själva övertygande hur det under SAP:s ledning beträffande skatte- och förmögenhetsutvecklingen, lokaliseringspolitiken o.s.v. förts en politik som gått stick i stäv med arbetarklassens intressen, och de visar därmed att den gren av arbetarrörelsen som heter socialdemokratin de facto inte tjänat arbetarnas och löntagarnas men väl storfinansens intressen. Händelser som skett efter det att boken skrevs, t.ex. justitieminister Klings kryperi för den amerikanske ambassadören och regeringens beslut att sätta in domstolar för att tysta protesterna mot USA:s anfallskrig i Vietnam, är färska exempel på att socialdemokraterna i ledningen, inte skyr några medel när det gäller att försvara det borgerliga samhället. ”En arbetarrörelse med väsentligen borgerlig målsättning dominerar de politiska institutionerna” är därför en skrivning som skulle stå bättre i samklang med trettio års praktiska och åskådliga erfarenheter av socialdemokratisk politik. I ljusa av den satsen ter det sig inte helt oförståeligt att kosan inte styrt mot socialismen under Per-Albin Hanssons och Tage Erlanders egid.

För det andra, räckvidden och betydelsen av termen politisk dominans. Den avser bestämmanderätten i de politiska institutionerna, men var kommer hela den maktapparat som ligger utanför riksdagens och regeringens kontroll in i författarnas analys. Hur analyserar man den makt som leder till att deltagare i en fullt laglig opinionsyttring nå Hötorget döms till över 7.000 kronor i böter i termerna hegemoni och politisk dominans? Hur fångar man den makt som tillåter polisen i Stockholm att trakassera och misshandla demonstranter mot USA:s krigspolitik? En clartéist i Uppsala vägrades nu i sommar arbete som nattvakt. Anledningen var ”olämplig”-stämpel från polisen! Vid förfrågan om skälen hos polischefen blev svaret att det inte fanns några handlingar. Han var bara icke lämplig. Överklagande kunde göras till inrikesministern. ”Men han tar ställning till samma uppgifter som vi fått, så det nog ingen idé.” I och med att vänsterrörelsen har skjutit fart upptäcker vi gång på gång hur hela statsmaskineriet är garderat och reglerat för aktiva socialister. Om man därför vid en analys av makten i det svenska samhället begränsar blickfältet till den i parlament och kabinett så fångar

man bara isbergets topp. Nio tiondelar dväljs som bekant lagmässigt under ytan. Förf. till *En ny vänster* blundar för den makt som finns i statsapparaten, men lätt blir man inte kvitt den. Den är t.o.m. en realitet för en man som enligt författarna kan bli ”ett av de politiska uttrycken för en ny svensk vänster” i författarnas tappning.

”Gångse såväl talesätt som teori inom de borgerliga partierna även inom regeringspartiet är ju, att socialdemokratin har den politiska makten i vårt land”, sade C H Hermansson i sitt tal *Vidgat folkstyre – mot storfinansen* inför SKP:s tjugonde partikongress 1964. ”Vad man tänker på är då det långa regeringsinnehavet – nästan oavbrutet sedan 1933 – och mandatställningen i riksdagen. Man bortser emellertid vid en sådan karakteristik från andra, synnerligen avgörande omständigheter”.

Han gav sedan partiets syn enligt vilken ”staten allmänt sett är ett organ för klassherravälde. Den härskande klassen i ett samhälle utnyttjar statsapparaten för sina intressen och för att bevara sin maktställning. Ekonomiskt härskande klass i vårt land är f.n. utan tvivel storfinansen.” Redan under kriget mobiliserades den borgerliga statsapparaten för att med civila och militära maktmedel dras in i den monopolistiska regleringen av näringslivet. Den samarbetsreform för stat och storfinans som under kriget hette kriskommissioner blev sedan torsdagsklubb, harpsundsdemokrati, planeringsråd och mer kanaler.(9) Monopolkapitalets grepp om opinionsbildningen har författarna själva analyserat.

Dessa former av maktutövning utanför de parlamentariska organen får dock inte plats i författarnas tvådimensionella bild av det svenska samhällets maktstruktur, och det är därför de kan framföra påståendet att arbetarrörelsen har den politiska makten.

Efter detta andra steg i reduktionen av satsen, att arbetarklassen har den politiska makten och borgarna den andliga, står nu kvar att inte arbetarklassen, men väl borgarklassen har den politiska makten – liksom den andliga. Det säregna är att storfinansen utövar denna makt i samförstånd med SAP.

Men låt oss återvända till *En ny vänster* strax efter påståendet att den andliga och materiella makten utövas av olika klasser. ”Varför har det blivit så?”, frågar vi oss med författarna. ”Här kommer frågan om medvetandet in”, blir svaret. Innan vi ger oss upp i den strategiska diskussion som författarna utvecklar på detta grundtema, måste vi konstatera att det är en mycket ofullständig bild av det svenska samhällets maktstruktur som författarna lyckats fånga med sin begreppsapparat och den motståndare som vaskats fram är förvånansvärt bleksiktig. Signalementet kommer nu.

Vägen till socialism - kamp mot den borgerliga hegemonin

”Det är på den ideologiska och moraliska makten, hegemonin, som intresset ska inriktas, inte hegemonins verkställande organ, som partiet och storfinans”, förklaras som ett grundläggande förhållande på sidan 79. ”Den fundamentala makt, som vänstern primärt har att bekämpa, är inte de borgerliga partierna eller ‘storfinansen’ utan den ofantliga mossvegetation av förvridna och hämmade verklighetsuppfattningar ... som formar oss från vaggan till graven”, läser man på sid 36 och författarna ser därför sin uppgift som framför allt ideologisk och teoretisk – vad vi framför allt har att bekämpa är en kulturell-ideologisk maktstruktur, den borgerliga hegemonin”. (s. 15) Vad som väntar är ”ett långsiktigt och tålmodigt arbete inriktat på analys och kritiskt tänkande”, för innan vi får socialism måste först det borgerliga tankegodset undan (s. 15 och s. 168). ”Vänstern måste därför utbilda en socialistisk intelligencia, som kan bjuda hela den borgerliga hegemonin spetsen.” (s. 38)

Har man sagt A får man säga B heter det, Om A är att idéerna, medvetandet är det primära och den borgerliga hegemonin den grundläggande formen för borgerlig maktutövning i Sverige så fordras ett B som innebär en massiv frontalattack mot de borgerliga värderingarna.

Enligt marxistisk uppfattning ligger, som tidigare visats, två verklighetsfrämmande påståenden i A. För det första, medvetandet är inte det primära. För det andra, den ekonomiska och politiska makten bildar grunden för borgarklassens härskarposition i Sverige.

Enligt den materialistiska marxistiska teorin är det därför omöjligt att förändra samhället primärt genom analys och kritik. De glömmer bara att de själva inte har något annat än fraser att sätta emot dessa fraser och att de inte alls bekämpar den verkliga bestående världen när de bara bekämpar denna världs fraser”, skrev Marx-Engels i *Den tyska ideologin*(10), vilken bildar slutet på deras uppgörelse med den idealistiska unghegelianismen. En filosofi som *En ny vänster* tycks ha mycket gemensamt med.

En marxistisk strategi bygger därför på angrepp på två fronter, både en teoretisk och en praktisk-revolutionär, varav den senare är den grundläggande, men otänkbar utan ömsesidig samverkan med den förra. Oavsett den borgerliga hegemonins omfattning och intensitet gäller det faktum att de sociala aktionerna är de fundamentala. Men det gäller inte vilka aktioner som helst, utan de måste bidra till att avslöja den oförsonliga motsättningen mellan folkets och monopolkapitalets intressen. Som exempel kan här nämnas kamp mot omsättningsskatten, mot prishöjningarna, för avslöjande av skenfäktningen i årets avtalsförhandlingar och talet om demokrati på arbetsplatsen via företagsnämnderna och inte minst mot den amerikanska imperialismen och dess apologeter. När det gäller de nämnda frågorna är det bara i vietnamfrågan som, genom en riktig teori och praktik, socialister lyckats initiera en verklig rörelse uppbyggd på ”vanligt folks” aktivitet i lokala, livskraftiga organisationer. I de övriga frågorna har det mest blivit sidor i riksdagsprotokollen – och där t.o.m. instämmande till omsen – eftersom det inte funnits något parti som drivit en revolutionär verksamhet, vare sig i riksdag eller på ”gräsrotsnivå”.

Vi har begränsat denna diskussion till författarnas analysmetod och deras principiella strategi, d.v.s. uppspaltningen av makten i Sverige på hegemoni och politisk dominans och den ideologiska kampen mot den borgerliga hegemonin som den socialistiska rörelsens huvudsakliga uppgift.

Vi har funnit att deras grundläggande tes om att den andliga och politiska makten skulle utövas av skilda klasser är en missuppfattning som bygger på att deras instrument endast registrerar majoriteten i de parlamentariska organen. Den idealistiska åskådningen leder till en överdriven betoning av kritikens möjligheter att krossa storfinsansens politiska och andliga makt. Varken analysen eller strategin är därför något som aktiva socialister rimligen kan tänkas ha någon nytta av. Tvärtom, om denna uppfattning, som baseras på att storfinsansen och de borgerliga partierna är ”hegemonins verkställande organ” skulle vina insteg i den aktiva vänsterrörelsen skulle inte kunna leda till annat än ett sorgligt avlänkande av rörelsen till en Don Quijotes strid med väderkvarnar.

För att en socialistisk rörelse skall framsteg fordras det att den leds av en teori som tar hänsyn till alla faktorer i samhället - ekonomiska, militära, ideologiska, politiska o.s.v. som driver resp. hindrar rörelsens frammarsch och förmår beskriva såväl deras enskilda styrka och särdrag som inbördes förhållanden. Till dags dato är den marxistisk-leninistiska teorin den enda som visat sig kunna vägleda massorna till seger i kampen för socialismen, och den enda teori som kan hjälpa revolutionärer i Västeuropa att rätt värdera situationen i det egna landet. Detta innebär inte att marxismen-leninismen har en fullständig bild av arbetarrörelsens taktiska och strategiska program i Sverige, utan det rör sig framför allt om bestämda kärnfrågor som statens roll och karaktär, klasskampens oundgänglighet, behovet av ett

revolutionärt parti, omöjligheten av att kunna utesluta den icke-fredliga övergången till socialismen m.fl., d.v.s. allmängiltiga frågor där erfarenheterna från den svenska arbetarrörelsens tidigare verksamhet och från andra länders arbetarrörelse är tillämpliga.

För att fullständiga bilden fordras insatser av marxist-leninisterna i Sverige, som med den dialektiska materialismen som metod måste kartlägga det svenska klassamhällets faktiska uppbyggnad och särdrag för att klargöra vilka sociala krafter som kommer att driva respektive motverka den svenska revolutionen. Mycket arbete kan där göras idag bara genom teoretiskt arbete och författarna till *En ny vänster* har här gjort en förtjänstfull insats, bl.a. med kapitlet ”Till kritiken av den blandade ekonomin” där viktiga material om skatte- och förmögenhetsutvecklingen, lokaliseringspolitiken m.m. läggs fram. Dessa deskriptiva delar framstår i motsats till de spekulativa teoretiska resonemangen som verkliga, konstruktiva bidrag till den svenska arbetarrörelsens programdiskussion. Men det finns gränser för hur långt man kan nå med rent teoretiskt arbete och gränsen sätts av vår ringa praktik. Liksom vår kunskap om SÄPO ökat med vietnamrörelsens tillväxt kommer möjligheterna för ökad kännedom om andra organ för borgarklassen endast att öka med den revolutionära praktiken.

Den svenska arbetarrörelsen har i flera decennier befunnit sig i en vågdal av passivitet och klassamarbete, nu finns en revolutionär härd i ungdoms- och studentrörelsen som säkert kan sprida sig och initiera ett uppsving för hela den socialistiska verksamheten. De objektiva faktorerna saknas inte som storfinansen nu går fram med prisstegringar, treåriga avtalstider och strid mot löneglidning.

Det gäller dock oundgängligen att kunna fastställa de vid varje tidpunkt viktiga klassmotsättningarna och ge kampen ledning om vi skall kunna införa socialismen i Sverige. Det är här teorin om den proletära revolutionen kommer in.

Noter

- 1) Jan Myrdal, *Fallet Sverige – marginalanteckningar*, Clarté 2/63, Se även hans artikel *Folkhemmet i världsrevolutionens epok*, Clarté 2/61.
- 2) Se bl.a. Knut Bäckström, *Arbetarrörelsen i Sverige*, II, sid. 94.
- 3) Ett flertal ledande artiklar i Folkets Dagblad och Röda Fanan har behandlat detta ämne under den senaste tiden. Se bl.a. ledarna i Folkets Dagblad den 1 och 2 juni 1866 (Peking Review nr 23 och 24).
- 4) Marx-Engels. *Die Deutsche Ideologie*. Översättningen tagen ur S. E. Liedmans urval *Människans frigörelse*, sid. 132.
- 5) Karl Marx, *Till kritiken av den politiska ekonomin*, Arbetarkultur 1955, sid. 9.
- 6) Marx-Engels, *Die deutsche Ideologie*, a.a. sid. 143.
- 7) Mao Tse-tung: *On contradiction*, översatt från *Selected works*, Volume I, sid. 336.
- 8) *Karl Marx-samfunn og frihet*, antologi sammanställd av Jon Elster, Pax forlag, sid. 26.
- 9) *För vidgat folkstyre – mot storfinansen*. Inledning och beslut vid SKP:s 20:e kongress, sid. 34.
- 10) A.a. sid. 125.

Zenit 4/66: En kritisk replik till Bylin (Göran Therborn)

Den svenska vänstern har länge lidit av en stor brist på teoretisk medvetenhet och teoretisk diskussion. Boken *En ny vänster* var ett försök att ge en stimulans till båda. Jag tror inte det är

för mycket sagt, att vi i viss utsträckning har lyckats. Som ett uttryck för vår framgång i att väcka en teoretisk diskussion torde man kunna betrakta Gunnar Bylins artikel härinvid. Den är saklig, seriös och intressant, även om den, enligt min uppfattning, på många punkter är felaktig och bristfällig.

Bylins kritik gäller huvudsakligen vår syn på maktstrukturen i det svenska samhället samt våra strategiska riktlinjer. Innan vi går närmare in på den problematiken, kan det finnas skäl att säga några ord om den konkreta utgångspunkten för maktteorin i *En ny vänster*.

Utgångspunkten

Utgångsproblemet var helt enkelt att få ett analytiskt – och därigenom ett praktiskt-strategiskt – grepp om den politiska och sociala situationen i ett land med en politisk regim baserad på arbetarrörelsen, men med en kapitalistisk ekonomi och samhällsstruktur. De existerande alternativen var två: en moraliserande uppfattning som ville förklara det hela med ledarnas ”svek”; och en leninistisk vars förklaring var att arbetarklassen inte hade erövat statsapparaten.

Enbart moraliserande fördömanden är alltid ett politiskt svaghetstecken och leder i det här fallet uppenbart ingen vart. Även om de är riktiga, hur ska man kunna skapa en ny ledning med bättre moral?

Den leninistiska teorin gav för det första ingen närmare förklaring (annat än just moraliseringar) till varför statens karaktär inte hade ändrats. För det andra var den bara en obelagd hypotes, eftersom det i vårt land inte finns något konkret exempel på att en socialistisk politik från den samlade arbetarrörelsen stoppats genom användande av eller direkt hot om militärt och polisiärt våld. För det tredje sade den teorin knappast någonting om den sociala strukturens betydelse, om arbetarklassens historiska roll och om Sveriges konkreta historia. Leninismens fixering vid statsmakten innebar att den avstod från att analysera hela det nät av sociala relationer, som människorna lever i, och att den i sin politiska målsättning mer eller mindre helt bortsåg från den socialistiska nödvändigheten att förändra alla dessa relationer.

I stället för att börja med staten valde vi då att börja med ett samhälles grundvalar. I botten på varje samhälle ligger en ekonomisk struktur av produktivkrafter och produktionsförhållanden. Denna är ju i dagens Sverige till sina huvuddrag allmänt känd och utgjorde inget teoretiskt problem. Problemet är praktiskt, att omvandla strukturen, och här kommer de levande människorna in. Ett samhälle består inte av ekonomi, det består av människor i bestämda förhållanden till varandra.

De undertrycktas samtycke

För att kunna fungera förutsätter därför varje ekonomiskt system någon form av samtycke från alla medverkande i det, även från de undertryckta. Den teknisk-ekonomiska utvecklingen har drivit fram allt större behov av ett sådant samtycke och av aktiv medverkan från den behärskade klassen. I slavsamhället är det samtycke som krävs av slaven minimalt, och våldet ligger hela tiden öppet och överhängande. Till kapitalistisk industriproduktion är ett slavsystem omöjligt. Arbetarklassen blir ”fri” – att sälja sin arbetskraft. Den ekonomiska makten uttrycks inte längre i slavpiskans nakna och omedelbara våld utan förmedlas genom andra institutioner, genom den av bourgeoisien behärskade normbildningen. För dagens högtekniska och kapitalintensiva företag är en ”god anda” bland de anställda än mer nödvändig, därav alla human relations-jippon, fritidsanläggningar, semesterarrangemang och samarbetsprojekt. – Samtidigt ökar de auktoritära tendenserna till att begränsa den fackliga friheten och strejkrätten.

En social revolution är inte resultatet av en mekanisk konflikt mellan produktivkrafter och produktionsförhållanden. Den görs av människor, av människor som går utanför sina föreskrivna rollhäften därför att de upplever den härskande klassens makt som illegitim, irrationell och outhärdlig. Den kan upplevas så genom sin oförmedlade brutalitet, vilket otaliga slav- och bondeuppror visar, men en framgångsrik social revolution förutsätter att den härskande klassens makt undergrävs av den ekonomiska utvecklingen.

I Sverige finns redan de elementäraste förutsättningarna för en socialistisk omdaning, produktionen har en starkt social karaktär, exempelvis bl.a. genom behovet av någon form av samordning och av samhälleligt stöd till nödvändigt forsknings- och utvecklingsarbete, och löntagarna utgör mellan 8 och 9 tiondelar av befolkningen. Å andra sidan har kapitalismen fortfarande kvar sin livskraft, och det är inte sannolikt att den svenska bourgeoisien ens inom en överskådlig framtid kommer att visa sig lika komplett oduglig och genomruten som den tsaristiska regimen i Ryssland eller den kinesiska och cubanska compradorbourgeoisien.

Revolutioner i Tredje världen kan komma att kraftigt begränsa också den utvecklade kapitalismens livsrum och möjligheter. Men det är osannolikt, att de kommer att få en direkt avgörande inverkan på de små, tämligen isolerade och i globala sammanhang relativt betydelselösa skandinaviska länderna.

Med detta vill jag säga, att det vore farligt för den socialistiska vänstern att inrikta sig och vänta på en katastrofal kris, som får hela det bestående samhället att rämna och som därigenom förvandlar de undertrycktas undergivna samtycke till en kompromisslös opposition. I stället måste en hel del av de ekonomiska naturkrafternas roll övertas av politiskt-ideologiskt arbete. Ett sannolikt för lång framtid avgörande test på vänsterns förmåga ger den omfattande strukturomvandling det svenska samhället och näringslivet nu står inför och som radikalt begränsar socialdemokratins möjligheter att samtidigt tillvarata kapitalismens och löntagarnas intressen. Till skillnad från holmbergianerna(1) har den nya vänstern här ett politiskt alternativ: en konfrontation av den nykapitalistiska strukturrationaliseringen med anti-kapitalistiska strukturreformer, som samtidigt förenar löntagarnas kort- och långsiktiga intressen.

Ideologi och social integration

Den ideologiska maktens ökade betydelse hänger inte bara samman med den ekonomisk-tekniska utvecklingen. Den beror också av graden av *social integration* i ett samhälle. Bylin har i och för sig rätt, när han pekar på hegemoniproblemet i u-länderna. – Men det är fantastiskt att folk som betraktar sig som marxister kan mena, som Bylin och hans meningsfränder tycks göra, att en socialistisk omvälvning måste ta sig likadana former i alla län der trots olika ekonomisk och social nivå och olika historiska traditioner Det strider inte bara mot Marx' personliga synsätt (hans synpunkter på de allmänna rösträtten i England och på agrarförhållandena i Ryssland t.ex.), utan på den historiska materialismen hela innebörd.

Det har varit en avgörande skillnad mellan de europeiska och å andra sidan de asiatiska, afrikanska och amerikanska (indianska) staterna att de förra alltid varit ojämförligt mer integrerad samhällen. I de senare däremot fann det mycket få förbindelseleder mellan de i sig slutna självhushållningsbyarna och riksmakten. Den europeiska kolonialismens framgång berodde till mycket stor del just på denna skillnad som gjorde de löst sammanfogade världena i exempelvis Indien, Kongo och Peru bräckliga och sårbara för angrep utifrån.

Den andra sidan av den här medaljen var att dessa bygemenskaper i all sin yttre förstening bevarade en stor självständighet gentemot det härskande systemet och därigenom hade en ständig, latent revolutionär potential, som när som helst kunde bryta ut. I sitt storslagna arbete *Vietnam: Sociologie d'une guerre* har den franske sociologen Pierre Mus framhävt detta.

I vår historik (kapitel 2 i *En ny vinst*) har vi pekat på att Sverige sedan gammalt varit ett utomordentligt väl sammanknutet samhälle, och vi har också visat på den svenska industriella revolutionens relativt integrerade karaktär. Härigenom har den borgerliga hegemonin kunnat tränga djupt in i arbetarklassen, som i ringa utsträckning varit skyddad av fysisk isolering.

Samhälle och stat

Graden av social integration är också betydelsefull vid en bedömning av statsmakten. Ryssland, Kina och Cuba har alltid varit löst hopkittade, med en auktoritär statsmakt isolerad från ett i övrigt föga utvecklat samhälle. Där var staten den härskande regimens enda fäste av betydelse. I västerlandet däremot är staten, som Gramsci uttrycker det, ”bara en framskjuten skyttegrav bakom vilken (ligger) ett kraftigt nät av fort och kasematter” (*Note sul Machiavelli*, s. 68). Förutom statsmakten finns det en mängd maktcentra i organisationer och sociala institutioner. Monarkisten Kapp fick erfara det redan 1920 då hans statskupp bröt samman efter tre dagar, under trycket av den icke-militära makt som fanns i samhället (främst fackföreningsrörelsen). Och den tyska statsapparaten var ändå av mycket grövre virke än den svenska.

En närmare analys av den svenska statsmaktens sociala funktion är behövlig men en sådan kan inte använda den klassiska leninismens trubbiga metoder. Gunnar Olofssons dissekering av rättsväsendet är, tycker jag, ett bra exempel på hur den nya vänstern anser att statens karaktär bör studeras och angripas.

Idealism? Nej

Så till frågan om hegemoniteorin och den nya vänstern skulle vara idealistiska i filosofisk mening. Mycket av Bylins och andra holmbergianers resonemang på den punkten bygger på ett par citat av Borglid, som framställer storfinansens som hegemonins ”verkställande organ”. I varje fall i Bylins fall är detta en demagogi mot bättre vetande. Han vet mycket väl att jag i debatten på Clartés Furusundsläger i midsomras klart tog avstånd från den tesen, som Borglid såvitt jag vet är ensam om inom hela den nya vänstern.

För det andra måste våra kritiker här försöka bortförklara, att vi uttryckligen sagt att hegemoni och politisk dominans vilar på en ekonomisk och klassmässig grund. Den satsen är också konkretiserad i den därpå följande historiska framställningen. När vi hade klargjort detta såg vi ingen anledning till att i varje sats om medvetandet upprepa att detta ytterst vilar på sociala och ekonomiska betingelser. Det väsentliga var sedan inte yttersta orsaker utan *tillräckliga orsaker* i den rådande situationen.

Den socialistiska uppgiften är inte bara att bekämpa storfinansens utan att avskaffa kapitalismen och andra borgerliga institutioner som den klassiska familjen. Och lösningen på den uppgiften får vi inte till skänks ovan- eller utifrån, inte heller av ett revolutionärt parti som springer fram ur de marxistisk-leninistiska trollkarlarnas hatt. En socialistisk omvälvning kan endast göras av en socialistiskt medveten (och organiserad) arbetarklass. Den intellektuella *funktionen* – utövad av intellektuella i sedvanlig inskränkt bemärkelse *och/eller* av människor ur andra skikt i den revolutionära processen är att bryta bourgeoisens ideologiska ledarskap, dvs dess hegemoni, över arbetarklassen och att hos denna artikulera ett nytt klassmedvetande. Av de många ”materialistiska” skäl vi har visat på är denna funktion särskilt viktig i de skandinaviska länderna.

I detta sammanhang måste en annan av Bylins fatala dialektiska kullerbyttor tas fram. Vi har sett vår uppgift som framför allt ideologisk och teoretisk. Det har vi gjort därför att vi inte ser oss själva som en inkarnation av arbetarklassen eller som en ersättning för arbetarrörelsen utan som *en del av denna*. I sin absurda skenfäktning har Bylin fått för sig att vi skulle hävdad

att samhället kan förändras primärt genom analys och kritik! Zenits ledare i förra numret angrep just en sådan uppfattning.

Orsakerna till en dylik grov förvrängning är troligen flera. En kan kanske helt enkelt vara att *Den tyska ideologin* låg så nära till hands i Bylins eller någon av hans vänners läsning och bibliotek. Vida väsentligare torde dock vara en återklang av den gamla kommunistiska reduktionismen, varigenom arbetarklassen - ”objektivt sett” bör identisk med kommunistpartiet eller med den egna fraktionen däri. En gruppering som den nya vänstern, som öppet avsvär sig alla pretentioner på att utgöra arbetarklassen och arbetarrörelsen blir för dem som vuxit upp och lever i den storvulna retorikens ombonade skygglapps värld genast obegriplig och misstänkt.

Arbetarklass och arbetarrörelse

En likartad glidning mellan verklighet och önsketänkande kommer fram i Bylins syn på förhållandet mellan arbetarklass och arbetarrörelse. Han använder delvis en idealtypisk definition av arbetarklassen med ”verkliga” behov, härledda ur dess objektiva position i samhället. Det är ett värdefullt analytiskt instrument, som man främst finner hos Lukács som i sin tur inspirerats av Max Weber. Men då kan man inte utan vidare glida över till att tala om intressen ”de facto”, för då har man lämnat idealtyperna och uttalar sig om den faktiska verkligheten.

Det är riktigt, att det finns en brist på korrespondens mellan arbetarklassens historiska roll och den svenska arbetarrörelsens politik i dag. Det är huvudtes i *En ny vänster*. Också det tycker jag är riktigt att vi övertygande visat, att den socialdemokratiska regeringens politik på flera punkter har gått emot löntagarnas konkreta intressen. Men i övrigt är Bylin virrig och felaktig.

Det är groteskt, att bara slunga ut att socialdemokratin inte har tjänat arbetarnas intressen. Konjunkturpolitiken, arbetsmarknadspolitiken, barnbidragen, sjukförsäkringen och ATP är verkligen reformer som bara skrivbordsrevolutionärer kan bortse från. Socialdemokratin har strävat efter att tillvarata arbetarklassens *särintressen inom det kapitalistiska samhällets ram*. Det grundläggande accepterandet av kapitalismens egen logik har dock inte bara inneburit, att SAP har underlåtit att arbeta för ett upphävande av löntagarnas underordnade position utan också att det inte konsekvent och fullt har kunnat företräda deras intressen i det bestående samhället. Inte minst har detta förhållande kommit till uttryck i tie metoder som använts för genomförandet av i och för sig goda reformer: subventioner till privatföretag för att åstadkomma en lokaliseringspolitik, ökad regressiv indirekt beskattning för att finansiera växande utgifter för bl.a. social- och utbildningspolitik.

Relationerna mellan den svenska arbetarklassen och socialdemokratin klagöres inte genom begreppsanalytiska övningar. Låt oss i stället se på lite fakta. Vid senaste valet röstade cirka 75 % av alla arbetare utanför jordbruket på SAP. Det parti som därefter fick flest arbetarröster var centerpartiet med 8 %. Av socialdemokratinas väljare utgjorde arbetare, affärsanställda och lägre tjänstemän 4 %. (Elvander, *Intresseorganisationerna i Sverige* s. 244) Styrkeförhållandena mellan de båda arbetarpartierna (SAP och SKP) är i medlemsantal drygt 30:1 och i röstetal 1964 9:1. Den jämnaste fördelningen i sistnämnda avseende var 1946, 4:1. 90 % av den svenska arbetarklassen är fackligt organiserad i det rättigenom socialdemokratiskt genomsyrade LO. Den socialdemokratiska riksdagsgruppen har också en solid förankring i fackföreningarna, i Kooperationen och hyresgäströrelsen.

Storlek och omfattning behöver inte nödvändigtvis vara tecken på en riktig politik, men för den som uppfattar marxismen och socialismen som något praktiskt kan inte socialdemokratin enorma betydelse som den svenska arbetarklassens ojämförligt främsta politiska uttryck skyfflas under mattan med moralistiska omdömen om SAP:s ledning. Det är inte oriktigt att

påstå, att arbetarklassen och arbetarrörelsen dominerar de politiska institutionerna – hur mycket man än måste kritisera *användandet av den politiska dominansen*.

Politik och mekanik

Den mekaniska samhällssyn, som präglar Bylins framställning och som bjärt kontrasterar mot hans anförda Marx-citat, kommer fram också i hans betraktande av relationerna mellan politik och ekonomi. För honom är de politiska institutionerna en maskin, en apparat i storfinansens hand. I verkligheten däremot är inga sociala institutioner några maskiner. Den politiska makten är ett målinriktat uttryck för hela samhället med alla dess inre motsättningar och motstridiga och olika tungt vägande intressen. Dess förhållande till den ekonomisk-sociala maktstrukturen är inte mekaniskt utan dialektiskt, dvs en växelverkan.

Påståendet att bourgeoisien i Sverige innehar den politiska makten är inte bara en meningslös och felaktig abstraktion. (Av någon obegriplig anledning börjar Bylin här plötsligt tala om materiell makt.) Genom att blunda för politikens från ekonomin skilda egenart och för de demokratiska valprocesserna och den socialdemokratiska arbetarrörelsens betydelse blir man oförmögen att konkret studera förhållandena mellan storfinansens och socialdemokratins och mellan regering och administrationen, t.ex. polis- och militärmakten. Den dogmatiska, aprioristiska synen på politiken och staten är direkt skadlig för den radikala socialistiska vänstern, eftersom den på förhand ”förklarar” bort de problem och paradoxer som vänstern måste ta itu med.

På samma sätt är den holmbergianska dogmatismen om socialdemokratins förhållande till arbetarklassen ett allvarligt hinder för en närmare analys av relationerna mellan SAP:s ledning och medlemmar. Har man inte redan från början försett sig med skyggglappar kan man där skönja en stigande klyfta. Tydligast märks den i framväxandet av ett nytt ledarskikt med mera en administrativ än en politisk karriär. Dessa ”kanslihuspojkar” är genomdränkta av nykapitalistiska synsätt, och genom sin egendomliga bakgrund saknar de rötter i arbetarklassen, som hos den äldre generationen högersocialdemokratiska ledare borgade för en viss social ansvars- och rättfärdighetskänsla. Den här nya gruppen påminner en hel del om de konservativa notabiliteterna i socialdemokratins före dess genombrott, om Palmstierna och Torsten Nothin. I fråga om bostadspolitik har det redan gått till en direkt konflikt. Genom den häftiga centraliseringen och kapitalismens ökade behov att begränsa fackföreningsrörelsens handlingsfrihet kan likartade klyftor komma att uppstå i den fackliga organisationen. Ingemar Lindblad visade i sin undersökning av Kommunalarbetsförbundet (ett av LO:s bättre Förbund), att ledningens kännedom om medlemmarnas uppfattningar inte var särskilt tillfredsställande.

En ny strategi

Om strategin säger inte Bylin å mycket här. Men det är givet, att med hans minst sagt överförenklade och schematiska bild av den rådande maktstrukturen måste hans praktisk-strategiska arbete också slå slint. Och det han direkt säger vittnar om den klyfta mellan teori och praktik, som blivit ödesdiger för leninismen i högt utvecklade länder. De praktiska frågor Bylin tar upp, är mycket begränsade ekonomiska, skatter, priser, företagsförhållanden. De är viktiga, och den nya vänstern har redan ägnat dem en massa energi. Men sedan? Ja sedan ska den proletära revolutionen komma flygande.

Revolutionen i Ryssland drevs fram genuin dylika enkla krav, fred och jord åt bönderna. Högt utvecklade kapitalistiska länder har en ojämförligt större anpassningsförmåga än det gamla tsardömet, och omedelbara ekonomiska krav skapar ingen revolutionär situation eller ens förutsättningar för en sådan. Resultatet för de kommunistiska partierna i Västeuropa har blivit en ständigt växande klyfta mellan den revolutionära teorin och den dagliga praktiken. De

ortodoxa leninisterna i dessa länder blir allt mer lika den gamla klassiska tyska socialdemokratin på Kautskys tid.

Den nya vänstern i Europa (inklusive bl.a. den radikala flygeln av det italienska kommunistpartiet) har dragit konsekvenserna av denna förändrade situation. Den har därför börjat arbeta ut en strategi, som förbinder löntagarnas omedelbara dagsintressen med genomgripande reformer som bryter storfinansens makt och som lägger grundvalarna till ett frihetligt och socialistiskt samhälle. Den nya vänstern har också frigjort sig från den begränsning av socialismen till att enbart gälla strikt ekonomiska förhållanden som den ortodoxa kommunismen åstadkommit. Socialismen gäller hela människan, den gäller också arbetets innehåll, könsrelationer, fysisk miljö och kultur.

(Här kan det behöva att den auktoritära puritanism Bylin ger uttryck åt – hans beundran för SSU:s flygblad från 1907 mot porr och deckare och proklamation att den amerikanska sexkulturen måste bekämpas är oss främmande och motbjudande.)

Boken *En ny vänster* är inget slutgiltigt och definitivt dokument, varken från dess författare eller, ännu mindre, från den svenska nya vänstern i dess helhet. Det är en första början och gör inga som helst anspråk på fulländning. Mycket i den är av naturliga skäl mycket preliminärt och skissartat och flera frågor har vi inte haft utrymme till att ta upp alls. Men efter den debatt, i olika sammanhang och med företrädare för olika ståndpunkter, som hittills har förekommit, är jag fortfarande övertygad om att den i sina huvuddrag – dess metod att analysera den sociala maktstrukturen och människornas situation i det kapitalistiska samhället, dess syn på arbetarklassen, arbetarrörelsen och den socialistiska ”intelligentsian”, dess uppfattning om socialismens innebörd och dess principer för en socialistisk strategi – kan fullgöra sin funktion som en grundval för en vidare utveckling.

Fotnot

1) Holmbergianer eller holmbergskommunister: politisk gruppering uppkallad efter sin ledare Nils Holmberg i Göteborg. Dess kärna består av gamla hel- eller halvstalinister i SKP. Till kretsen hör också en liten grupp i och för sig i regel icke-stalinistiska akademiker och studenter. Denna grupp är f.n. dominerande i Clarté, och Bylin, förbundets ordförande, ingår i den.

Clarté 5-6/66: Nyvänstern slår till (Bo Gustavsson)

”Ack, om du vore kall eller varm!
Men då du är ljum och varken kall eller varm,
utspyr jag dig ur min mun.”

Med sitt svar på min recension av Therborns med fleras bok, ”*En ny vänster*”, har Gunnar Olofsson bekräftat, att min kritik var riktig. Inte på en enda punkt har han kunnat gendriva den.(1) I huvudsak upprepar han endast vad som står i boken. Ett genmäle åt därför egentligen överlödigt. Jag vill emellertid begagna tillfället att utveckla några punkter som Olofsson tar upp i sitt svar och dessutom visa hur jag själv ser på frågan om s k socialistiska strategin, dvs vad som bör göras.

En sak som emellertid från början måste avvisas är Therborngruppens usurpation av samlingsbeteckningen ”den nya vänstern”. På sitt hyperboliska sätt talar denna lilla akademikergrupp i Lund om sig själv som en stor och mäktig rörelse (”den nya vänsterns män”). Men sanningen är ju, att Therborn-gruppen är isolerad t.o.m. inom socialdemokratin. Det har under sommaren bekräftats i en recension av *En ny vänster* i tidskriften Tiden författad av Therborn-gruppens partikamrat, lundaakademikern och kanslisekreteraren i

statsrådsberedningen, Olle Svenning. Kanslisekreteraren, oförsynt och fantasilöst kallar en spade för en spade, finner att Therborn-vänsterns målsättning ”skiljer sig naturligtvis inte i något avseende från vad socialdemokratiska programförklaringar och knappast heller från vad ett modernt ”revisionistiskt” parti säger sig eftersträva.” (*En ny vänster?* Tiden nr 5, 1966, sid. 287.)

I sin recension finner Svenning från sina utgångspunkter ungefär detsamma som vi fann från våra, nämligen att det som är originellt i ”*En ny vänster*” inte är riktigt och det som är riktigt tyvärr inte är originellt. (Däremot måste de återigen *med all kraft* understrykas, att Therborn och hans kamrater samlat ett mycket värdefullt material i sin bok för att belysa den statsmonopolistiska kapitalismen i det här landet. Det gäller inte minst Olofssons rättsociologiska undersökning.)

Och hur reagerade Therborn på denna spark? Jo han kröp snällt upp i kanslisekreterarens knä och försäkrade:

”Recensionen kunde väl uppfattas som i huvudsak positiv, och jag tror att Svenning och författarna till boken fortfarande har en i det stora hela gemensam socialistisk uppfattning.” (Replik till recensent, Tiden nr 7, sid. 437.)

Jag tror att man tryggt kan säga att i den mån Therborn-gruppen utgör en opposition inom socialdemokratin har den inget inflytande och i den mån den har ett inflytande utgör den ingen opposition. Därför vidhåller jag, att Therborn-gruppens version av den nya vänstern hittills inte visat sig vara något annat än en socialdemokratisk blindtarm – om än en blindtarm fylld av socialistiska förväntningar. (Vad man hoppas är, att förväntningarna slipper ut, innan blindtarmen spricker.)

Av utrymmesskäl är jag tvingad att lämna många punkter i Olofssons svar obeaktade, exempelvis hans uppfattning av den ungerska kontrarevolutionen hösten 1956. Om han studerar källorna skall han emellertid finna, att den av 150 000 ungrare den 23 oktober inledda protestdemonstrationen, som var fredlig, folklig och rättvis, inte kan blandas samman med den efterföljande, välplanerade, väpnade och kontrarevolutionära kupp som inhemska fascister och reaktionärer sökte genomföra med öppet stöd av USA och Västtyskland för att restaurera kapitalismen i Ungern och upprätta ett imperialistiskt brohuvud mitt inne idet socialistiska lägret. Demonstrationen *utnyttjades* alltså av demonstranternas egna fiende, varigenom resningen *helt* förändrade politisk karaktär. Faktiskt gick utvecklingen under dessa dagar för snabbt t.o.m. för CIA-folket i Budapest, som emellertid förgäves försökte få de gamla fascisterna att moderera sina öppet anti-socialistiska och proreaktionära uttalanden. Genom den revolutionära utvecklingens egen logik (”historiens lokomotiv”) förvandlades därför de agerande människorna från fritt väljande individer till exekutörer av en politik, som var begränsad till ett val inte mellan ett otal varianter av socialistisk eller kapitalistisk samhällsordning utan till ett val mellan *två* alternativ: antingen socialism *eller* fascism. Därför kastade sig de marxister, som insåg denna dialektik, med all kraft mot kontrarevolutionen, trots att de var fiender till Rakosy-tidens förvrängda socialism och till den sovjetiska stormaktschauvinismen. D.v.s. de tog sin socialistiska uppfattning på allvar – i motsats de adelsanarkister som inte ens hade förstånd att i den allvarliga situationen *vänta* med sin kritik av den, socialistiska sidan och åtminstone ’hålla’ sig passiva, Utan tvärtom *just då* släppa lös kritiken och därför obönhörligen förvandla den till kontrarevolutionens *redskap*. Om inte Olofsson nu förstår dessa sammanhang, så kan inte jag hjälpa.

Behövs ett marxistiskt-leninistiskt parti?

Enligt Olofsson är inte ett erfaret, fast sammansvetsat och revolutionärt parti av marxistisk-leninistisk typ nödvändigt för att genomföra en socialistisk revolution. Beviset skulle vara den

kubanska revolutionen. Men Olofsson är lite för snabb i vändningarna. Den kubanska revolutionen *startades* inte av ett sådant parti utan av en handfull intellektuella, som visserligen var revolutionära men knappast var marxist-leninister och ännu mindre utgjorde ett parti. Men under, i och genom revolutionen skapade dessa revolutionärer en organisation, som *i praktiken* fyllde samma funktion som ett erfaret, fast sammansvetsat och revolutionärt parti av marxistisk-leninistisk typ. En stor del av de kubanska revolutionärerna var t.o.m. omedvetna om att de fullgjorde ett sådant partis uppgift. Men *att* de gjorde det har beskrivits och bekräftats av ingen mindre än Che Guevara själv. Och förklaringen? För det första fanns visserligen ett kommunistiskt parti på Kuba, men detta parti hade inte de nödvändiga förbindelserna med folkets stora massa – bönderna – och kunde därför inte uttrycka dess revolutionära aspirationer. Det var kort sagt inget parti av marxist-leninistisk typ. Detta parti hade dessutom begått en del allvarliga misstag. Därför kunde de inte tjäna som förebild för Fidel Castro och hans kamrater, varken till namnet eller till gagnet. Men den kubanska revolutionens objektiva betingelser och krav *tvingade* fidelisterna att bli marxist-leninister och successivt genomföra först en nationellt-demokratisk och därefter påbörja en socialistisk revolution. Sensmoralen av det kubanska exemplet är med andra ord en helt annan än den Olofsson tror. Den visar, att om det inte finns ett marxistiskt-leninistiskt parti, så *skapar* sig folket självt ett sådant parti – förr eller senare, på det ena eller det andra sättet, medvetet eller omedvetet. Varför? *Just* därför att den socialistiska revolutionen inte kan segra, om det inte finns ett erfaret, fast sammansvetsat och revolutionärt parti av marxistisk-leninistisk typ, som i sin politik återspeglar den revolutionära processens nödvändighet.

Vilka har makten?

I min recension påstod jag och ledde i bevis, att den härskande klassen i dagens Sverige är monopolkapitalisterna, vilka "härskar på grundval av sitt monopol på de avgörande produktionsmedlen och naturtillgångarna och genom den därur framspringande politiska makten och kontrollen över statsapparat, institutioner och opinionsbildning". Jag påvisade, att "i riksdag och regering *utövas* denna makt av ett toppskikt av politiker, som rekryteras från det borgerligt-reformistiska masspartiet SAP:s alltigenom borgerliga överskikt, vilket tack vare sitt samarbete med monopolkapitalet och sitt grepp över den byråkratiserade parti-apparaten bestämmer partiets politik". Det avgörande beviset för att monopolkapitalet i de avgörande frågorna bestämmer den förda politiken är *klasskaraktären* hos denna politik, dvs att den väsentligen slår vakt om monopolkapitalets intressen och missgynnar arbetarklassens intressen.

Däremot innebär naturligtvis inte detta, att monopolkapitalet bestämmer varje politiskt beslut och in i minsta detalj, vilket Olofsson tycks tro att konsekvenserna av monopolkapitalets politiska herravälde måste bli. Tvärtom är det karakteristiskt för monopolkapitalets politiska makt, att monopolkapitalet lämnar avgöranden i *smärre* frågor åt sitt socialdemokratiska utskott och endast fastlägger ramen för politiken och därigenom – direkt eller indirekt – avgör de stora besluten. Att de stora avgöranden ofta inte syns, beror ju bara på att de fattas s.a.s. automatiskt, som en naturlig följd av de bestående klass- och egendomsförhållandena. Ja, de allra största frågorna – om kapitalismens vara eller icke-vara – kommer f.ö. inte upp till behandling varken i riksdag, regering eller stat. Men just i denna självklarhet visar sig monopolkapitalets politiska makt (liksom frånvaron av ett revolutionärt parti). Däremot är det som sagt viktigt, att det socialdemokratiska utskottet uttryckligen får fatta besluten i de smärre politiska frågorna och även får ett ord med i laget hur monopolkapitalets politik i de konkreta fallen skall genomföras för att inte bara lämna monopolkapitalets utan också det socialdemokratiska ledarskiktets makt orubbad. Eftersom monopolkapitalet inte kan regera *direkt* genom högern eller folkpartiet måste det naturligtvis betala socialdemokratin ett visst pris för

dess förmedlarroll. Så uppstår ”Harpundsdemokratin”. För att uppehålla illusionen inom folket och bland de socialdemokratiska medlemsmassorna, att det är socialdemokratin och genom socialdemokratin arbetarklassen som har den politiska makten – en illusion som också Olofsson fortfarande är bländad av – måste alltså monopolkapitalets politiska makt döljas, förmedlas och delvis begränsas.

Kanske fjällen lättare faller, om blicken först riktas på förhållandena i andra länder. I England regerar för närvarande en socialdemokratisk regering, vars väljarunderlag utgöres av arbetarklassen. Innebär det att den engelska arbetarklassen innehar den politiska makten? Givetvis inte. Wilsonregeringen för en politik, som innebär att staten genom tvångslagar låser fast lönerna och att flera tiotusentals arbetare kastas ut på gatan, d.v.s. en politik som direkt skadar arbetarklassen. Och Olofsson ska lägga märke till att denna politik inte bara skadar arbetarnas ”ur teorin härledda intressen”, deras intressen ”i idealtypisk mening” o.s.v. som Olofsson fabler om, utan den skadar den engelska arbetarklassen konkret, här och nu. Hur skulle man kunna påstå, att denna politik är ett bevis för att arbetarklassen har den politiska makten? Är det inte tvärtom så som tidningen *Economist* skrev för en tid sedan, att den socialdemokratiska Wilsonregeringen ”är den bästa konservativa regering England haft efter kriget”? Under efterkrigstiden har konservativa och socialdemokratiska regeringar avlöst varandra i England. Har under denna tid politiken i något *grundläggande* avseende förändrats? Nej, absolut inte. Varför? Ja därför att den sociala basen för regeringspolitiken varit oförändrad. Den härskande klassen i England var 1945 monopolkapitalisterna. De är härskande klass även 1966, oavsett om exekutörerna för deras politik i statens ledande organ rekryteras från labour eller från tory.

Den politik som Wilson nu för är ett *bevis* för att det är monopolkapitalets behov som i sista hand avgör regeringens politik, inte regeringsmedlemmarnas politiska hemvist. Roten till Englands ekonomiska problem är att söka i det engelska monopolkapitalets förlust av dess imperialistiska privilegier, vilket framför allt yttrat sig i den permanenta krisen i betalningsbalansen. Denna kris kan i princip lösas på två sätt: antingen på monopolkapitalets eller arbetarklassens bekostnad. Monopolkapitalet vill lösa krisen på arbetarklassens bekostnad. Arbetarklassen vill lösa den på monopolkapitalets bekostnad. Wilson *löser den* på arbetarklassens bekostnad. Genomför han inte därmed monopolkapitalets politik?

På samma sätt med Wilsonregeringens utrikespolitik. Den engelska arbetarklassen vill, att den engelska regeringen skall sluta med sitt förtryck av koloniala folk i Jemen, Malaysia o.s.v. och upphöra med sitt politiska och militära stöd åt Johnson. USA:s fascistiska utrotningskrig i Vietnam. De engelska arbetarna förstår nämligen – medvetet eller instinktivt – att det engelska monopolkapitalets imperialism är ett av dess medel för att hålla sig kvar på den engelska arbetarklassens nacke. De engelska monopolkapitalisterna fortsätter med sitt koloniala förtryck därför att det överensstämmer med dess klassintressen, vilka alltså är direkt motsatta de engelska arbetarnas klassintressen. I motsats till de franska monopolkapitalisterna förespråkar de engelska monopolkapitalisterna en försoning med det amerikanska monopolkapitalet, som i kraft av en enorm kapitalinvasion i England förvandlat det engelska monopolkapitalet till sin vasall. Den utrikespolitiska återspeglingsen av dessa ekonomiska sammanhang är Wilsonregeringens ansträngningar att å ena sidan upprätthålla det engelska monopolkapitalets positioner ”öster om Suez” och å andra sidan dess servila underkastelse under USA-imperialismens politik. Kan man tänka sig ett tydligare bevis på att den härskande klassen i England har den politiska makten – trots att den utövas av en socialdemokratisk regering? Och ingen skall inbilla sig, att politiken förändras genom att Wilson byts ut mot någon annan. Det enda som kan åstadkomma en förändring är en social revolution, som avskaffar monopolkapitalets ekonomiska, politiska och ideologiska makt och upprättar en arbetarstat.

Eller tag ett mer näraliggande exempel. Vad har förändrats i den norska regeringens *grundläggande* politik, sedan den socialdemokratiska regeringen ersattes med en borgerlig? Absolut ingenting. Det är möjligt, att vissa försämringar till arbetarklassens nackdel inträffar, exempelvis i fråga om skattepolitik och socialpolitik, men det rör sig då om *gradskillnader* och inte *artskillnader* i den förda politiken. Som emellertid Olofsson själv visat i ”Vänsterns väg” har man så politiskt efterblivna med geografiskt närbelägna länder som Frankrike, Västtyskland, Benelux och Spanien på en del fält större sociala förmåner än i Sverige. Både när det gäller arbetslöshetsförsäkring, sjukersättning och familjebidrag ligger Frankrike och Västtyskland bättre till. England har en helt fri hälsovård. Av detta drar Olofsson den riktiga slutsatsen, att ”en välfärdsinriktad socialpolitik inte är något specifikt socialdemokratiskt” (sid. 201). Nej – men vad återstår då av ”arbetarklassens politiska makt” i de socialdemokratiskt regerade länderna? Man kan – som särskilt det engelska exemplet visar – faktiskt tvärtom säga, att det i vissa avseenden är *lättare* för monopolkapitalet att få sin politik genomförd av en socialdemokratisk regering än av en öppet borgerlig, av det enkla skälet att de reformistiska arbetarledarna behärskar fackföreningsrörelsen och de stora massorganisationerna och därigenom kan driva igenom saker som en monopolkapitalets direkta representanter omöjligen skulle kunna göra!

Precis som monopolkapitalet upprättade sitt herravälde i vissa kolonier *indirekt*, nämligen genom att köpa, muta och knyta till sig den koloniala befolkningens översikt av stamhövdingar och byäldste, varigenom imperialisternas makt beslöjades och därigenom dämpade den koloniala befolkningens motstånd mot imperialisternas herravälde – på samma sätt har monopolkapitalet upprättat och befast sitt herravälde också i Västeuropa genom att köpa, muta och knyta till sig arbetarrörelsens översikt av fackliga stamhövdingar och politiska byäldste. Men vare sig monopolkapitalet härskar direkt eller indirekt, så *härskar* det. Ett av de mest åskådliga exemplen på denna makt gavs för en tid sedan, när socialdemokratin tvingades fatta det politiska beslutet att lägga ned Stockholmstidningen. Varför? Jo därför att monopolkapitalet genom sin ekonomiska makt kunde *strypa* den. Det var en slående illustration till Marx’ upptäckt, att politiken inte är något annat än – det koncentrerade uttrycket för ekonomi.

Det inser säkert också Olofsson. När han bestrider det uppenbara faktum, att den härskande klassen av monopolkapitalister även behärskar politiken – nämligen i kraft av sitt herravälde över de avgörande produktionsmedlen – så gör han det inte helhjärtat. Hans sammanfattning av hegemoniteorin säger egentligen samma sak, fast han samtidigt rör upp en massa damm, sprattlar och vränger sig. Det kommer också till uttryck i hans sätt att uttrycka sitt påstående, att arbetarklassen har den politiska makten i vårt land. Han *smiter helt enkelt undan* ett direkt ställningstagande genom att säga, inte att arbetarklassen har den politiska makten utan att ”arbetarklassen och arbetarrörelsen dominerar vårt samhälles politiska maktcentra.

Tricket ligger i att han smugglar in dels en fras – ”dominerar” – och dels ett *i sammanhanget irrelevant* begrepp – ”arbetarrörelsen”. Genom att säga, att arbetarklassen ”dominerar” de politiska maktcentra ger Olofsson sken av att påstå att arbetarklassen *härskar* politiskt. Men i själva verket lämnar han frågan öppen, ty ”dominerar” kan betyda kvantitativ eller formell dominans, medan den reella makten ligger i andra händer, hos en annan klass. Vidare åstadkommer han en tvetydighet genom att likställa arbetarklass och arbetarrörelse. Arbetarklassen i Sverige är den del av folket som lever på att sälja sin arbetskraft, d.v.s. lönarbetarna. Men arbetarrörelsen det är de *organisationer* – SAP, SKP, LO, ABF o.s.v. – som arbetarklassen skapat. Ursprungligen skapades arbetarrörelsen av arbetarklassen såsom vapen för arbetarklassens kamp. Men sedan dessa organisationer väl skapats begåvades de med ett eget liv, de lösgjorde sig från arbetarklassen, de utvecklades till en apparat av funktionärer, ombudsmän, riksdagsmän, direktörer o.s.v., kort sagt de förvandlades från att ha varit organ

för arbetarnas klasskamp till att bli organ för klassamarbete mellan arbetarrörelsens toppskikt och storfinanserna, d.v.s. i realiteten till organ riktade *mot* arbetarklassens kamp.

Ett belysande exempel är utvecklingen inom LO. Visserligen skapades LO ursprungligen av arbetarklassen. Men numera är det snarare LO som behärskar arbetarklassen än arbetarklassen som behärskar LO. Successivt och metodiskt bar medlemmarnas inflytande beskurits. Genom 1941 års stadgerevision – typiskt nog genomdriven under krigets belägringstillstånd – fick LO-ledningen ett avgörande inflytande över förbundens avtalsuppgörelser: konfliktunderstöd skulle kunna dras in, om förbunden avvisade LO:s förslag till uppgörelse. Samtidigt bestämdes det, att LO-ledningen måste godkänna strejker som omfattar mer än 3 procent av de anslutna organisationernas medlemsantal: I *praktiken* har därmed strejkrätten i det här landet upphävts. Enligt kollektivavtalslagen får svenska arbetare inte strejka under en avtalsperiod. När avtalet löpt ut får de inte strejka utan varsel. För att överhuvud taget få *ansöka* om strejk hos förbundsledningen fordras 2/3 majoritet för förslaget. Om då regeringen ingriper för att medla medling gynnar *alltid* kapitalet, såvida det inte rör sig om lönesänkning – måste strejkvarslet återkallas och strejken uppskjutas. Om arbetarna ändå skulle besluta sig för att skära sig igenom detta spindel nät av organisatoriskt och juridiskt tvång och inleda en vild strejk, ställs de inför Arbetsdomstolen och ådöms skadestånd. Liknande exempel kan tas från andra delar av arbetarrörelsen. D.v.s. den reformistiska arbetarrörelsen fungerar på så sätt att den *hindrar* arbetarklassen att utveckla sin kamp för sina egna intressen. Följaktligen representerar inte den reformistiska arbetarrörelsen arbetarklassens klassintressen och den kan därför inte heller förmedla arbetarklassens politiska vilja. Ingen förnekar, att åtskilliga centra för den exekutiva politiska makten ”domineras” av den reformistiska arbetarrörelsens här av funktionärer, ombudsmän, riksdagsmän, yrkespolitiker o.s.v. Men om denna arbetarrörelse *för det första* inte uttrycker och inte *kan* uttrycka arbetarklassens grundläggande intressen – ty man skall observera, att det är just det allt intimare klassamarbetet mellan de reformistiska arbetarledarna och monopolkapitalet som tvingat de förra att stärka sitt grepp över medlemmarna, d.v.s. byråkratisera arbetarrörelsens organisationer – och om *för det andra* detta arbetarrörelsens toppskikt *inte har* den reella politiska makten utan endast *utövar* den – vad hjälper det då, att riksdag och regering besätts av arbetarrörelsen?

När man bedömer frågan om den politiska makten får man slutligen inte glömma, att politik inte bara och inte ens huvudsakligen görs i riksdag och regering utan först och främst i statlig och kommunal förvaltning och i de s.k. intresseorganisationerna, och att även de beslut som fattats i riksdag och regering skall omsättas i förvaltningen och därigenom förändras både till form och innehåll. Riksdagar väljs, regeringar kommer och går – men förvaltningen består. Där behärskar monopolkapitalet politiken inte bara direkt genom sina egna män och genom att sätta in de höga statstjänstemän som ännu är deras egna män i bolagsstyrelser och stiftelser. Dessutom tränger monopolkapitalets egna organisationer in i statsförvaltningen. Ett exempel är Exportföreningen som ”i vissa delar av sin verksamhet fungerar som en del av statsförvaltningen” för att citera. Elvander (Intresseorganisationerna i dagens Sverige, sid. 177). Ett annat exempel, som också relateras av Elvander (sid. 226 f.), visar ganska klart hur monopolkapitalet kan bestämma politiken, t.o.m. i smått, genom sitt grepp över statsapparaten:

”Försäkringsinspektionen är tillsynsmyndighet över försäkringsbranschen och har till uppgift att kontrollera hur försäkringslagstiftningen efterlevs. Detta har lett till ett reguljärt och i stort sett friktionsfritt samarbete med huvudorganisationen Försäkringsbolagens riksförbund – ett samarbete som i hög grad gäller rent tekniska frågor och som helt naturligt tenderar att skapa ett praktiskt samförstånd. Men de har visat sig vid några tillfällen, när försäkringsbranschen varit föremål för besvärande politisk uppmärksamhet, att det också funnits ett samförstånd på det mera principiella planet.

Vid 1945 års riksdag väcktes några socialdemokratiska motioner, vari begärdes en utredning om rationalisering av försäkringsväsendet. Motionärerna ansåg, att förstatligande var ett alternativ som borde prövas; här kunde de åberopa en punkt i arbetarrörelsens efterkrigsprogram.

Riksförbundet (d.v.s. försäkringsbolagens organisation – LG anm.), som bedrivit en intensiv organisation för att avvärja socialiseringsshotet, fick ett värdefullt stöd från Försäkringsinspektionen (d.v.s. det statliga organ som är 'tillsynsmyndighet' (sic!) över försäkringsbolagen – BG anm.). Dess remissyttrande tog visserligen inte ställning till frågan om förstatligande, men det bemötte en del av motionärernas kritik och avstyrkte ny utredning innan en sittande kommitté av slutat sitt arbete.

Den begärda utredningen tillsattes emellertid. Men dess resultat blev ingalunda ogynnsamt för försäkringsbolagen: socialiseringstanken avvisades och ganska begränsade förändringar föreslogs. I betänkandet och i den efterföljande propositionen fanns rentav erkännamma uttalanden om försäkringsbranschen, som dennas företrädare kunde åberopa som stöd under riksbanksförhandlingarna i början av 1950-talet.

När riksbanken vid förhandlingarna 1952 som påtryckningsmedel föreslog en lagstiftning om viss inriktning av försäkringsbolagens kapitalplaceringar blev återigen Försäkringsinspektionens remissyttrande en god hjälp för organisationen: den föreslagna regleringen vore inte förenlig med försäkringstagarnas intressen; om den skulle genomföras ville inspektionen inte åtaga sig tillsynen eftersom den inte önskade störa det förtroendefulla och samhällsnyttiga samarbetet med försäkringsbolagen.

Detta goda samarbete åberopades i sin tur av riksförbundet gentemot ett 1960 avgivet utredningsförslag, som bl.a. innebar att Försäkringsinspektionens kontroll skulle: skärpas. Förslaget kritiserades på denna punkt även av andra remissinstanser, bl.a. Försäkringsinspektionen, och departementschefen tog intryck av denna kritik.

Man ser här hur förvaltningsmyndigheten även i politiskt känsliga situationer solidariserar sig med den bransch som den är satt att bevaka. Särskilt ställningstagandet mot riksbanken och finansministern 1952 måste betecknas som anmärkningsvärt. För organisationen har naturligtvis Försäkringsinspektionens hållning varit av stort värde när det gällt att visa att föreslagna ingrepp i branschens förhållanden är onödiga och att den kontroll som redan finns är tillräcklig. Man skulle nästan kunna tala om ett "klientförhållande" mellan organisation och tillsynsmyndigheten: de stöder varandra under ömsesidigt åberopande av det goda samarbetet och avvisar inblandning i detta samarbete."

Strukturreformer, förstatligande och socialism

Tvärtemot vad Olofsson säger – återigen endast upprepar skriften *En ny vänster* – tyder historiska erfarenheter, aktuella fakta och analyser på att de av den nya vänstern förespråkade s.k. strukturreformerna ingalunda leder till socialismen utan *med lätthet* "kan sväljas av vår kära neokapitalism" för att använda Olofssons familjära uttryckssätt. Betydande strukturreformer har absorberats av kapitalismen tidigare och det finns ingenting som tyder på att Therborngruppens katalog skulle inta en särställning. Den enda strukturreform som kapitalismen inte kan svälja är en genuin socialistisk revolution. Men en sådan låter sig inte genomföras varken med hjälp av Svensk Författningssamling eller det borgerliga arbetarpartiet SAP och den kan inte frambesvärjas av några aldrig så entusiastiska intellektuella. Den kan bara vara det lagbundna resultatet av den svenska kapitalismens sammanbrott och den svenska arbetarklassens revolutionära kamp. Parollen om strukturreformer har uppkommit i samband med de västeuropeiska kommunistiska partiernas successiva övergång till reformistiska arbetarpartier och redan parollens språkliga, form röjer dess innebörd. De moderna reformisterna och revisionisterna kan inte säga till arbetarna, att socialismen skall genomföras med reformer. Det har den historiska erfarenheten redan visat vara en omöjlighet. De vill inte säga till arbetarna, att socialismen endast kan genomföras

genom en revolution som upprättar proletariats diktatur över monopolkapitalet. Vad skall de då säga? De säger – strukturreformer, d.v.s. något som är varken vin eller vatten, varken kallt eller varmt utan ljumt. Den är kort sagt endast en variant av reformismens beständiga staketsittarfilosofi.(2)

Jag har också visat, att Therborngruppens strategi för en socialistisk ekonomi inte leder in i socialismen utan längre in i den statsmonopolistiska kapitalismen. Olofssons svar bestyrker denna slutsats. Men det kusliga med hans svar är dessutom, att han vägrar se den kvalitativa skillnaden, inte bara mellan kapitalistiska statsägda företag och socialistiska samhällsägda företag utan mellan kapitalism och socialism överhuvud taget. För honom existerar tydligen utsugning under både kapitalism och socialism (”i strängt ekonomisk mening – men inte i allmänhet”) och utsugning har alltid förekommit och måste alltid förekomma, eftersom han likställer existensen av en samhällsägda merprodukt med utsugning. För honom är det också likgiltigt, om den socialiserade sektorn börjar byggas upp före eller efter den socialistiska revolutionen, ty statsföretag under kapitalismen fungerar ju ”på samma sätt” som samhällsägda företag under socialismen. Men trots detta är ”en socialistisk ekonomi inte möjlig med en dominerande privat sektor och ett strikt marknadsekonomiskt system”! ‘Man må vara förlåten, om Olofssons osammanhängande ordsvall framkallar samma desperata känslor som den legendariska käringen – hon som obeslutsamt hoppade från den ena sidan av vägen till den andra framför motorcyklisten: ”Stå still käring, så jag får köra över dig:”

Vad Olofsson vägrar inse är, att det är en kvalitativ skillnad mellan å ena sidan ett eller flera statsföretag, som drivs under kapitalistiska förhållanden och på kapitalismens villkor, som fritt anställer och avskedar arbetskraft allt efter konjunkturerna, som köper varor och tjänster från vissa och säljer varor och tjänster till andra kapitalistiska företag som därför måste sträva efter maximal profit, kort sagt kapitalistiska statsföretag – och å andra sidan samhällsägda företag, som drivs under socialistiska förhållanden, på socialismens villkor och under socialistisk ledning, som producerar, köper och säljer i enlighet med en central ekonomisk plan och syftar till att tillfredsställa de arbetandes behov så effektivt som möjligt. Men har han inte insett den skillnaden frågar man sig var kapitalismen slutar och socialismen börjar hos den nya vänstern.(3)

Vad bör göras?

Det kan tyckas som om vår kritik av ”*En ny vänster*” varit snäv och oförstående och många praktiskt inriktade socialister frågar naturligtvis: Nå vad har ni att sätta i stället? Frågan är berättigad. Men innan vi helt kort försöker antyda svaret måste ett par saker klaras ut. För det första är det oriktigt att se s.k. negativ kritik *uteslutande* som negativ. ”*Negatio est determinatio*”, påpekade Spinoza: att förneka är att bestämma. D.v.s. i och med att vi kommit till klarhet över vad svaret på våra frågor inte kan vara, så har vi därmed också kommit det *rätta* svaret något närmare. Det är därför ingen tillfällighet, att större delen av exempelvis Marx’, Engels’ och Lenins författarskap består av *kritik* – och hänsynslös kritik – av olika former av utopisk och småborgerlig socialism. De vägrade att påtvinga arbetarklassen grandiosa planer och projekt utan anknytning till arbetarklassens konkreta kamp, för de visste att planerna i bästa fall var onyttiga och i sämsta fall skadliga. De visste, att arbetarklassens befrielse måste vara dess eget verk och att vägen till socialismen måste utprovas av arbetarna själva och i nära anslutning till klasskampen, precis som den står *här och nu*. De förstod därför, att det enda den vetenskapliga socialismen kunde göra var att *påvisa* för *arbetarklassen betingelserna för dess egen frigörelse*.

Men för att kunna göra det, måste de vetenskapliga socialisterna ”blottlägga det moderna samhällets rörelselagar”, d.v.s. börja med att göra en *klassanalys* av samhället, dess motsättningar, motsättningarnas karaktär och utvecklingstendens. Den analysen väntar

fortfarande på att bli gjord. Den *måste* samtidigt göras, ty så länge den inte gjorts kommer den svenska arbetarklassens ökenvandring att fortsätta. Den svenska arbetarklassen måste skaffa sig en *karta*, så att den vet *hur* och *vart* den skall marschera och *mot vem* och *med vem* den skall kämpa.

Enligt Therborn-gruppen och deras utländska förebilder är det emellertid omöjligt att ta upp kampen för socialismen i direkt anslutning till den kamp som dagligen och stundligen förs i det kapitalistiska samhället. Det enda argument för detta påstående som företes är, att ”de direkta dagskraven från arbetarklassens sida ... förblir isolerade och kan som isolerade krav lätt sväljas av en avancerad kapitalism” (Olofsson). Ur detta argument härleder de så behovet av de socialistiska strukturreformerna, som inte existerar som konkreta krav ute på arbetsplatserna utan endast som projekt i den nya vänsterns ”filosofiska dunsthimmel”.

Men argumentet är naturligtvis inget argument. Hur skulle de direkta dagskraven från arbetarklassens sida kunna bli annat än isolerade, när arbetarklassens styrka inte mobiliseras i kampen för kraven, när kampen organiseras och leds inte av ett revolutionärt utan av ett småborgerligt och anti-revolutionärt arbetarparti och en d:o fackföreningsledning, som gjort samarbetet med monopolkapitalet till en princip och som därför metodiskt bromsar arbetarklassens kamp och fjättrar dess energi med hjälp av tvångslagar och en byråkratiserad organisationsapparat?

Det finns - tvärtemot vad utopiska socialister från Louis Blanc till Göran Therborn trott – ingen annan möjlighet än att börja här och nu. Ty om inte kampen kan börja här och nu, kan den överhuvud taget inte börja: Även en tusenmilaresa måste börja med *ett* steg. Efterhand kommer kraven att växa och bli mer omfattande, men hur dessa krav *då* kommer att se ut kan inte avgöras spekulativt utan endast på grundval av kaninens erfarenheter. Vägen ur dödläget är, att steg för steg utnyttja den dagliga kampen för arbetarklassens intressen till att successivt *föra fram* arbetarklassens positioner, *höja* dess socialistiska medvetande och ge den tillfälle att i en stegvis men samtidigt *oavbruten* kamp ackumulera revolutionär energi. Men för att denna process skall kunna initieras, måste arbetarklassens revolutionära medvetande tändas, underhållas och utvecklas i kampen. Den uppgiften kan lösas endast av ett revolutionärt, marxistiskt-leninistiskt parti och en revolutionär fackföreningsrörelse. I kampen måste därför den nuvarande reformistiska och revisionistiska surdegen *fösas åt sidan*, den fackliga demokratin återställas, arbetarna dras in i kampen och arbetarrörelsens organisationer förvandlas från att – som nu – vara organ för klassamarbete till att bli organ för arbetarklassens frigörelse. Allt detta måste börja underifrån, allra längst ned, d.v.s. *ute på arbetsplatserna*. *Dit* skall den unga vänstern gå, *där* hör de revolutionära intellektuella hemma, som vill vara med om att bygga upp den socialistiska revolutionen. Det är ingen revolutionsromantik, det är realism, för det är *där* som kampen måste börja. En gnista måste slå över från den vetenskapliga och revolutionära socialismen till arbetarrörelsen, ty föreningen mellan socialismen och arbetarrörelsen måste ständigt och på nytt företas och utvecklas. Och en enda gnista *kan* tända en präriebrand.

Noter

1) Däremot tillstår jag gärna, att jag var offer för ett minnesfel, när jag satte Saville och Thompson i samband med ”The Universities & Left Review” i stället för ”The New Reasoner”. Detta ändrar emellertid ingenting i sak i den avgörande frågan, ty i båda fallen rörde det sig om en utbrytning till *höger* ur kommunistiska partiet. För den som följt ”New Left Review” sedan den startades råder det heller inga tvivel om dess *grundläggande* karaktär av vänsteropposition *inom ramen* för en reformistisk socialdemokrati. Liksom Therborns Lunda-vänster värnar den sin borgerliga respektabilitet genom att avgränsa sig från de kommunistiska partierna, så att ingen skall sväva i tvivelsmål om att dess vänster-

”opposition” inte är allvarligt menad. Titt och tätt publicerar ”New Left Review” också allsköns obskurantism, i det senaste numret (39) exempelvis Lukács’ nykantianskt färgade kritik av Bucharins sociologi.

2) I en artikelserie om förstatligandets roll för kapitalismen respektive för den socialistiska arbetarrörelsen, vilken påbörjas i det kommande numret (5) av ”Marxistiskt Forum”, behandlas den viktigaste av de strukturreformer som förespråkas av nyreformisterna.

3) Enligt Olofsson har inte, heller de socialistiska länderna byggt socialismen utan de har ackumulerat kapital. Denna underbara karakteristik erinrar om forna tiders läsövningar för nybörjare: ”Ärmen är inte kort *utan* skon är trång. Far är inte stor, *utan* mor har lagt sig att sova.”